

Olavi Koivukangas
Yhteyksiä Puolaan
Contacts with Poland

J. Donald Wilson
Multiculturalism and
Immigration Policy in Canada:
the Last Twenty-five Years

Outi Laari
Onko Suomessa sijaa
ulkomaalaisille?

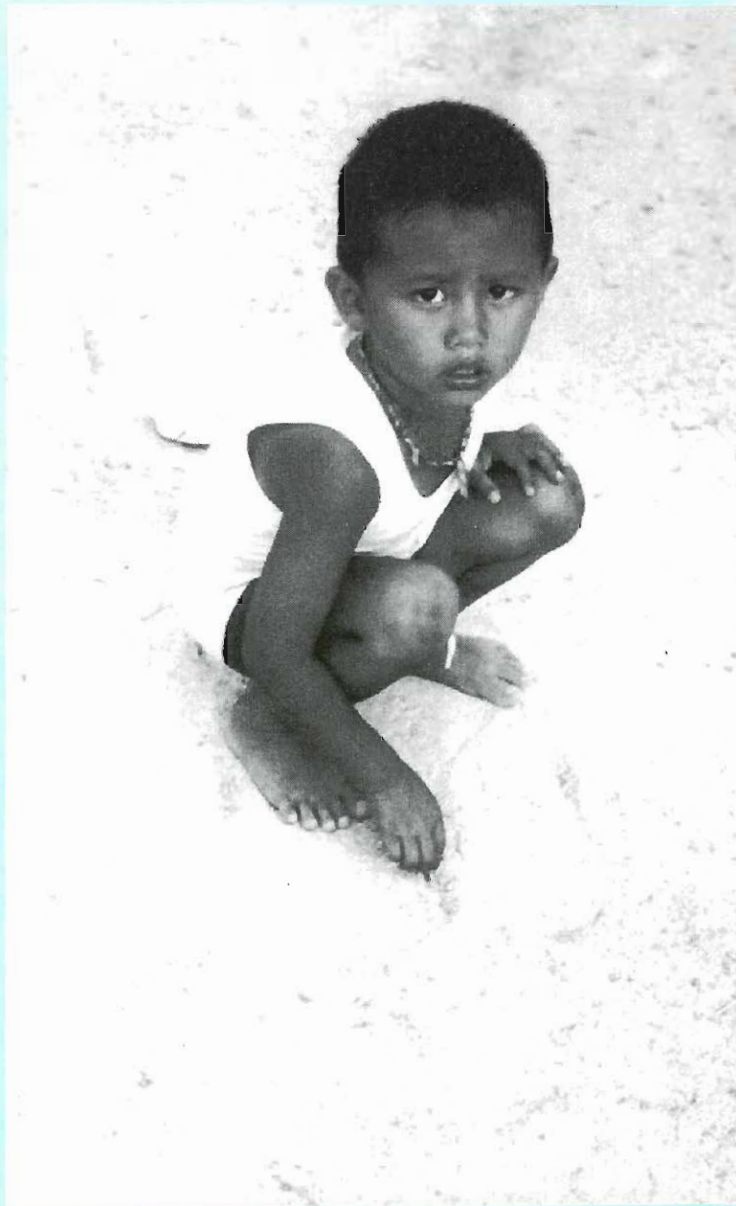
Ann-Christin Qvarnström
Den osynliga bördan
Psykosocialt arbete bland
mosambikanska flykting-
kvinnor i Malawi

Mika Roinila
Recognizing the Finnish
Pioneer Monument,
Towner County, North Dakota

Ossi Viita
MEV-seminaari

Tiedotuksia

Kirjat- Böcker

1994

SIIRTOLAISUUS

2

MIGRATION

Siirtolaisuus – Migration

21. vuosikerta – 21th year

Siirtolaisuusinstituutti • Migrationsinstitutet • Institute of Migration
Piispankatu 3, FIN-20500 Turku, Finland
puh./tel. (9)21-23 17 536, fax (9)21-23 33 460

- *Päätoimittaja/Editor-in-Chief*: Olavi Koivukangas
- *Toimitussihteeri/Editorial Assistant*: Taimi Sainio
- *Toimittajat/Editors*: Maija-Liisa Kalhama, Krister Björklund
- *Taitto/Lay-Out*: Taimi Sainio
- *Toimituskunta/Editorial Board*: Siirtolaisuusinstituutin hallitus/
Administrative Board of the Institute of Migration
- *Tilauhint*: 40 mk/vuosi (4 numeroa), PSP 800011-495903
- *Subscriptions*: Finland and Scandinavia 40 FIM,
other countries \$12.00 a year (4 issues)

Siirtolaisuusinstituutin hallitus/ Administrative Board of the Institute of Migration

hallituksen puheenjohtaja: rehtori (SSKH) <i>Tom Sandlund</i> , Åbo Akademi ja Helsingin yliopisto	toimistopäällikkö <i>Jukka Leino</i> , Ulkoasiainministeriö
dosentti <i>Martti Häikiö</i> Helsinki	rakennusneuvos <i>Raimo Narjus</i> , Suomen Kuntaliitto
apulaisprofessori <i>Olli Kultalahti</i> , Tampereen yliopisto	ohjelmajohtaja <i>Aimo Pulkkinen</i> , Väestöliitto
neuvotteleva virkamies <i>Risto Laakkonen</i> , Työministeriö	suunnittelusihteeri <i>Heikki Silpola</i> Turun kaupunki
	professori <i>Keijo Virtanen</i> , Turun yliopisto

Henkilökunta/Staff

<i>Olavi Koivukangas</i> johtaja /Director	<i>Minna Domander, Timo Virtanen</i> tutkijat/Research Officers
<i>Krister Björklund</i> tutkimussihteeri (virkavapaa)/ Research Secretary (off duty)	<i>Hill Kulu, Eve Kyntäjä</i> vieraillevat tutkijat/Visiting Scholars
<i>Maija-Liisa Kalhama</i> osastosihteeri/Departmental Secretary	<i>Matti Kumpulainen</i> siirtolaisrekisterisihteeri/Registrar, Emigrant Register
<i>Seija Sirkä</i> toimistosihteeri/Bureau Secretary	<i>Sirkka-Liisa Laurila, Elisabeth Uschanov</i> siirtolaisrekisterivirkailijat/Emigrant Register Officers
<i>Anne Virtanen</i> toimistovirkailija (virkavapaa)/ Administrative Clerk (off duty)	<i>Piija Niittykoski</i> toimistoapulainen/Office Assistant
<i>Taimi Sainio</i> va. kirjastovirkailija/Librarian	<i>Eduardo De Jesus Domingues,</i> <i>Thurid Eriksson, Esko Marjomaa</i> tutkimusapulaiset/ Research Assistants
<i>Jouni Korkiasaari</i> erikoistutkija/Senior Research Officer	

Kansi: Onko Suomessa sijaa ulkomaalaisille?
(Kuva: Nina Forsten-Lindman)

Cover: Is there place for foreigners in Finland?
(Photo: Nina Forsten-Lindman)

Yhteyksiä Puolaan

Euroopan sydämessä sijaitseva Puola on kautta aikojen joutunut osallistumaan maanosamme keskeisiin tapahtumiin. Näin on myös nyt, kun vuosituhannen lähetessä loppuaan "uusi Eurooppa" on muotoutumassa. Tänä keväänä — pian Unkarin jälkeen — Puola on jättänyt anomuksensa liittyä EU:n jäseneksi, ja todennäköisesti jäsenyys toteutuu vuosikymmenen loppuun mennessä.

Suomella ja Puolalla on yhteisiä piirteitä. Molempien maiden siirtolaisuuden historia on samantapainen. Molemmat maat sijaitsevat idän ja lännen välissä ja ovat viime vuosina muuttuneet yhä enemmän maahanmuuttomaiksi. Molemmat haluaisivat liittyä EU:n jäseniksi. Tällä hetkellä yhteisiä ovat myös taloudelliset vaikeudet ja työttömyys. Puolan työttömyysprosentti on 16, ja eräillä entisillä kollektiivimaatalouden alueilla työttömiä on jopa kolmasosa väestöstä.

Siirtolaisuusinstituutilla on ollut yhteyksiä Puolaan vuodesta 1979, kun prof. Hieronim Kubiak Krakovasta, Jagiellonian yliopiston Polonia Instituutista, vieraili Turussa. Toht. Adam Walaszek, laitoksen nykyinen johtaja, on vierailut Turussa useasti, viimeksi syksyllä 1993, jolloin vierailuni ajankohdaksi sovittiin huhtikuu 1994.

Varsovan lentokentällä 10.4. minut otti vastaan toht. Roman Szul, vähemmistötutkija Varsovan yliopistosta. Tapasin sitten Varsovan yliopistossa vieraillessani prof. Antoni Kuklinskin aluetieteen laitokselta. Hän on halukas kehittämään tutkimusyhteistyötä Suomen kanssa bila-

teriaaliselta pohjalta. Saman toiveen esitti myös prof. Stanislaw Otok sosiaalimaantieteen laitokselta.

Varsovan yliopiston välittömässä läheisyydessä sijaitsee Puolan Tiedeakatemia, joka on erityisesti tutkimukseen keskittynyt instituutio. Täällä yhteyshenkilöni oli prof. Lodzimierz Mirowski, jonka olin tavannut kesällä 1991 Moskovan yliopiston siirtolaistutkimuskonferenssissa. Tiedeakatemiassa prof. Piotr Korcelli kertoi, että vielä 1980-luvulla Puola menetti yli miljoona ihmistä Länsi-Euroopalle ja valtameren taakse. Tämän hetken lähtijät ovat pääasiassa hyvin koulutettuja nuoria; tapahtuu ns. aivovuotoa. Kaikkiaan arviolta 10–12 miljoonaa Puolan lähes 40-miljoonaisesta väestöstä asuu ulkomailla ja Puolaan suuntautuu nyt melkoista paluumuuttoa. Mutta Puola on myös maahanmuuttomaa — siellä on arviolta 300 000 enemmän tai vähemmän laillisesti tullutta muuttajaa entisen NL:n alueelta. Rajojen avauduttua Puolasta on tullut myös läpikulkumaa, kun entisen NL:n alueella on kovaa muuttopainetta länteen.

Erittäin hyödyllistä tietoa Puolan oloista sain Varsovan Suomen suurlähetystöstä. Puolassa asuu noin 150 suomalaista. Varsova on tärkein suomalaisten asuinalue. Monet ovat naimisissa puolalaisen kanssa tai työskentelevät suomalaisten liikeyritysten palveluksessa. Suomessa asuu arviolta toista tuhatta puolalaista (Puolan kansalaisina pysyneitä on Väestörekisterikeskuksen mukaan noin 700).

UNHCR:n Varsovan aluetoimistossa (perustettu tammikuussa 1992) työskentelee suomalainen juristi Sirpa Rautio, joka kertoi minulle Puolan pakolaisasioista. Syyskuussa 1991 Puola allekirjoitti YK:n pakolaissopimuksen. Vuonna 1993 Puolasta haki turvapaikkaa vajaat 1 000 henkeä, joukossa 500 bosnialaista. Kun Saksa ja Itävalta ovat tiukentaneet rajavalvontaansa, yhä useammat turvapaikanhakijat joutuvat jäämään Puolaan.

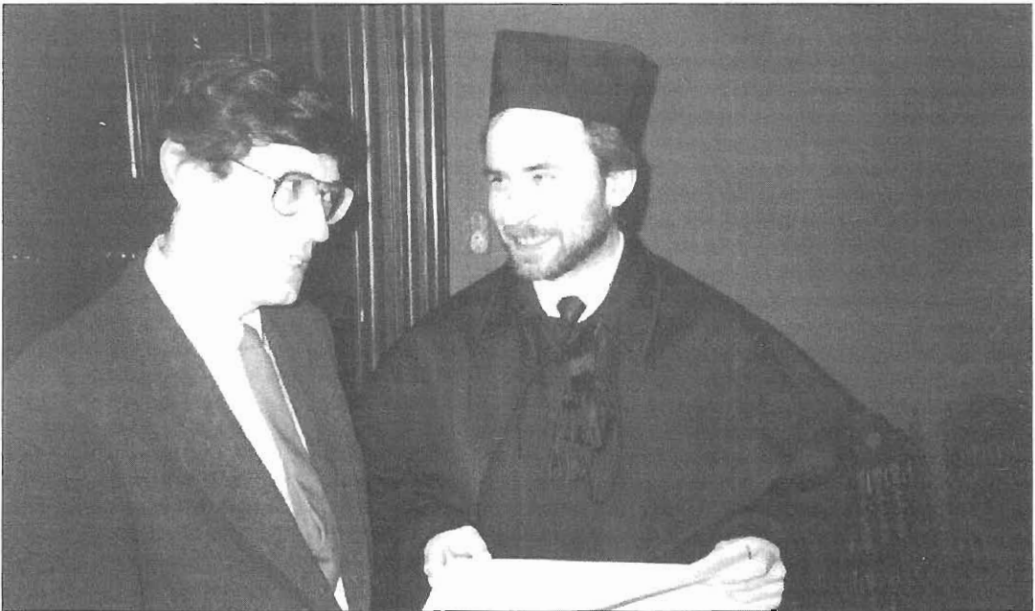
Matkani pääkohde oli Krakovassa Jagiellonian yliopistossa sijaitseva Polonia Instituutti, joka aloitti v. 1974 ensisijaisesti tutkimus- ja dokumentaatiolaitoksena, mutta on kehittynyt myös oppilaitokseksi, joka antaa opetusta erityisesti ulkopuolalaisille Puolan kielessä, historiassa ja kulttuurissa. Myös tutkimusten julkaisutoiminta on merkittävää. Johtaja, dosentti Adam Walaszekin mielestä on tärkeitä pitää tasapaino opetuksen ja tut-

kimuksen välillä. Instituutilla on myös hyvä kirjasto ja kasvava arkisto.

Mielenkiintoinen uusi tuttavuus oli toht. Jan Lencarnawitz, jonka tohtorinvihkimystilaisuuteen minulla oli kunnia osallistua Jagiellonian yliopistossa. Hän on tehnyt väitöskirjansa puolalaisesta sanomalehdistöstä Australiassa toisen maailmansodan jälkeen. Siihen liittyi kahden vuoden opiskelu Adelaiden yliopistossa. Hän on tervetullut lisä eurooppalaisten Australian siirtolaisuuden tutkijoiden joukkoon.

Jagiellonian yliopistossa vieraillessani keskustelimme myös siitä, että Polonia Institute liittyisi Euroopan siirtolaisuusinstituuttien yhdistyksen jäseneksi. Toivotamme Polonia Instituutin tervetulleeksi mukaan yhteistyöhömmme.

Olavi Koivukangas

Jagiellonian yliopiston johtaja, dosentti Adam Walaszek ja tohtoriksi vihitty Jan Lencarnawitz

Contacts with Poland

Poland, located in the heart of Europe, has always been compelled to participate in the history of our continent. So again now, when by the close of the millennium a "New Europe" is taking shape. This spring — soon after Hungary — Poland has applied for the membership of the European Union, and most likely will be accepted by the end of this decennium.

Finland and Poland has many common features. The migration history of the two countries is very much similar. Both countries lie between East and West and have both changed to become lands of immigration during the past few years. Both countries also would like to join the EU. For the moment similar problems are also the economic depression and unemployment. In Poland there are 16 per cent unemployed, and in some areas, especially in the former collective farming, as much as one-third of the people are unemployed.

The Institute of Migration has had contacts with Poland since 1979, when Prof. Hieronim Kubiak from the Polonia Institute, the Jagiellonian University, Cracow, visited Turku. Dr. Adam Walaszek, the present Director of the Institute, has been a frequent visitor to Turku, the last time in the fall of 1993, when we decided on the date for my visit April 1994.

At the Warsaw Airport on 10.4. I was met by Dr. Roman Szul, a minority researcher from the University of Warsaw. Then I met with Prof. Antoni Kuklinski from the European Institute for Regional and Local Development. He would like to have research co-operation with Finland bilateral-

ly. A similar wish was expressed also by Prof. Stanislaw Otok from the Department of Social Geography.

Near the University of Warsaw is located the Polish Academy of Sciences, mainly concentrating on research. Here my contact was Prof. Włodzimierz Mirowski, whom I had met at a migration research conference in Moscow in 1991. I was informed by Prof. Piotr Korcelli, the Academy of Sciences, that in the 1980's Poland lost more than one million emigrants to West-Europe and overseas. For the moment the emigrants are mainly young and well-educated, i.e. a brain drain is taking place. Altogether about 10–12 millions of the nearly 40 million Polish population is living abroad, and consequently many Poles are now returning back to Poland. But Poland is also a land of immigration — there is about 300 000 more or less legal arrivals from the former Soviet Union. Since the borders have opened Poland has also become a transit country for people aiming West.

I was provided by useful information by the Finnish Embassy in Warsaw. In Poland there are about 150 Finns, Warsaw being the major place of residence. Many Finns are married to Poles or work for Finnish companies in Poland. In Finland there are over 1 000 Poles, of these 700 Polish citizens.

In the UNHCR Warsaw Office works a Finnish Protection Officer Ms Sirpa Rautio, who kindly told me about the refugees in Poland. In September 1991 Poland signed the UN Refugee Agreement. In 1993 nearly 1 000 persons applied for asylum in Poland, including 500

persons from Bosnia. As Germany and Austria has tightened their border control, more and more refugees have to stay in Poland.

The main target of my visit in Cracow was the Polonia Institute at the Jagiellonian University. The Institute started in 1974 first of all as a research and documentation center, but has developed also to an educational institution teaching especially Poles from abroad and their descendants the Polish language, history, and culture. The Institute has also an extensive publishing activity. The Director Doc. Adam Walaszek considers it important to have a balance between teaching and research. The Institute has a good Library and growing Archives.

An interesting new acquaintance was Dr. Jan Lencarnawitz, whose doctoral installation I had the pleasure to participate at the Jagiellonian University. He has written his Ph. D. Thesis on the Polish press in Australia after World War II. This included two years's study at the University of Adelaide. He is a welcome addition to the group of European researchers interested in Australian immigration.

While at the Jagiellonian University we also discussed that the Polonia Institute should join the Association of European Migration Institutions. We wish the Polonia Institute welcome to join our co-operation.

Olavi Koivukangas

The Polonia Institute, Jagiellonian University, lies on the top of a beautiful hill six kilometres outside Cracow

J. Donald Wilson

Multiculturalism and Immigration Policy in Canada: the Last Twenty-five Years

"The Canadian experiment is to see if people who are different can live together and work together, to learn to regard diversity not with suspicion, but as a cause for celebration." (Berger 1981 p. 262.)

Since the end of the Second World War 6.7 million migrants have settled in Canada, thus accounting for the major reason why Canada's population has increased so dramatically. Between 1961 and 1991 the Canadian population rose from 18 million to 27 million people. Since that same period saw a declining birth rate from 28.3 per 1000 in 1959 to 15.7 per 1000 in 1976, we must look elsewhere to account for this population increase. (Finkel et al. 1993, p. 513.) Declining infant mortality and increased life expectancy were certainly contributing factors but levels of immigration were the major cause for population increase.

Immigration in the 1970s averaged 180,000 people per year rising to 200,000 in the 1980s and 250,000 per year in this decade. Consequently by 1991 approximately 1 in 6 Canadians had been born abroad. (Finkel et al. 1993, p. 513.)

J. Donald Wilson, Ph.D., Professor of History of Education, The University of British Columbia, Canada, has specialized in the educational history of Canada and B.C., immigration and ethnic history, education of minority groups, and historiography.

The effects of immigration are not felt equally across the nation. About 94 percent of recent immigrants have settled in Ontario, Quebec, British Columbia and Alberta. Of those, most headed for Canada's major cities: Toronto, Vancouver and Montreal. One-third, for example, have wound up in Metropolitan Toronto. By 1991 38 percent of the residents of Toronto and Vancouver were foreign-born.

Such percentages resemble those found in Manitoba, Saskatchewan and Alberta in the years prior to World War I when the first major wave of non-British, non-French immigrants hit Canada's shores. This dramatic change to the nation's ethnic makeup of that time contributed to the Balkanization scare (Canada as a "Tower of Babel") and the resultant policy of anglo-conformity meant to assimilate these newcomers into British Canadian ways.

Canada — a nation of migrants

Canada has always been a nation of migrants from the arrival of the aboriginal peoples over the Bering Sea land bridge some 10,000 years ago through the arrival of the French in the seventeenth century, the British after 1763 and then the non-British, non-French about a century ago. What is new then is not the fact of immigration but the place of origin of immigrants. In the decade and a half after 1945,

96 percent of immigrants came from Europe (a lot of it resulting from post-war dislocation), the United States and Australasia.

Immigration to Canada from other parts of the world was discouraged or prohibited during this time. Then in 1962 and 1967, coinciding with a similar U.S. act passed in 1965, less discriminatory "colour blind" Immigration Acts were passed. The result was a dramatic shift in the country of origin of Canada's immigrants. By 1985 only 70 percent were coming from the traditional sources of immigration while 18 percent were arriving from Asia, 5 percent from South and Central America and 3 percent from Africa including South Africa. And the trend continues with fewer and fewer immigrants coming from the traditional sources and increasing numbers, aided by family reunification provisions of the Immigration Act, coming from the four other areas of the world.

Quite literally the face of Canada is changing. For example, 20 percent of the population of Metropolitan Vancouver is now from Asia with Chinese and South Asians predominating. Such immigrants have come to be referred to as Canada's "visible minorities".

Concept of the national identity

Among other things, the new ethnic makeup of Canada's population has presented serious implications for how we are to define ourselves as a nation. The demographic breakdown reveals less than 40 percent of British origin, slightly more than 25 percent of French origin (mostly concentrated in Quebec), and about 36 percent non-British, non-French, including 1.5 percent Native Indian and 0.1 percent Inuit. These figures in themselves preclude a continuation of pre-

vious well-established concepts of Canadian society.

Since national identity is something invented, constructed, contested, and constantly changing, the evolution of these concepts should not surprise us. Using broad strokes, we can recall that the majority of Canadians outside Quebec until the late nineteenth-century considered Canada a white, Protestant, British country. Around the turn-of-the-century because of a grudging acceptance of Roman Catholics, Canada was seen as a white, Christian, British-Canadian country. By the end of the Second World War, thanks to increased secularization and growing Canadian nationalism we divested our British ties and the centrality of Christianity in our national identity. But we were still a "white man's country" because of discriminatory legislation and public practice towards our aboriginal population and Japanese, Chinese and East Indian citizens.

In the 1960s thanks to the Lester Pearson government in Ottawa and the Quiet Revolution in Quebec, there was a serious move exemplified by the *Report of the Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism* to shift the focus of our identity from the no-longer-valid British factor to the "two-nation" concept, that is, that basically Canada was composed of two nations, British and French. The passage by the Trudeau government in 1969 of the Official Languages Act making French and English state languages marked the culmination of this effort.

Officially multiethnic, multiracial and multireligious

To underline the thrust of the "founding peoples" perspective, one might quote from the 1969 B and B Commission as

follows: "since those of British and French ethnic origin are the main groups in Canada, it is appropriate that the British and French cultures dominate in the public schools." (Royal Commission... 1969, p. 137.)

These developments might have pleased the French minority in Canada, but they did not please large segments of the non-British, non-French population who by the 1971 census made up 26.7 percent of the nation's population. Thus, largely because of pressure from these people the Trudeau government in 1971 moved on to acknowledge officially the multiethnic, multiracial and multireligious nature of Canada by declaring the nation to be a bilingual state in a multicultural society or, more accurately, "multiculturalism within a bilingual framework." (Trudeau 1971, p. 8546.)

Standing in the House of Commons in October of that year Prime Minister Trudeau announced that "there cannot be one cultural policy for Canadians of British and French origin, another for the [ab]original peoples and yet another for all others. For although there are two official languages, there is no official culture, nor does any ethnic group take precedence over any other. No citizen or group of citizens is other than Canadian, and all should be treated fairly." (Trudeau 1971, p. 8545.) Thus was inaugurated Canada's policy of multiculturalism, which became the newest way of conceiving our national identity.

How to support, how to share?

Initially, in the 1970s, the policy of multiculturalism was essentially a policy of integrating immigrants into Canada. The ministry responsible for implementing the policy established a programme of government aid to support ethnic organi-

zations, including cultural centres, festivals, both ethnic and multicultural publications, and even a series of official histories (the Generation Series published by McClelland and Stewart) of some twenty ethnic groups. Aid was also allotted through the various provincial ministries of education to aid so-called heritage-language instruction, both in and outside school hours. In this way there was a tacit acknowledgment that for ethno-cultural groups to survive in Canada attention would have to be paid to language retention. These became known as programmes in non-official languages.

The groups to take greatest advantage of these multicultural programmes were those of European origin and relatively long residence in Canada. Ukrainian-, Italian- and Polish-Canadians were representative ethnic groups who utilized federal government support to build cultural centres and foster mother-tongue language instruction. Ironically then, these support programmes had the effect of contributing to ethnic retention or boundary maintenance, not the sharing of cultural manifestations as envisaged in the hoped-for establishment of multicultural centres. The main exception to this was the creation of annual multicultural festivals which drew public attention and participation in cities like Toronto, Winnipeg, Calgary and Thunder Bay.

Although originally a federal government policy, multiculturalism required considerable provincial government support to be successful nationwide. Since so many aspects of the policy had a base in culture and education, it followed that the overall success of multicultural programmes depended to a great degree on how much support each provincial government, which retained exclusive control over education, was willing to lend. Some provinces were from the start,

or became, strong supporters of multiculturalism. Those were Ontario, Manitoba, Saskatchewan, Alberta and British Columbia (where a new Multiculturalism Act was passed in 1993).

Quebec with its primary concern about the promotion of the French language and "Québécois culture" wanted little to do with federal multicultural policies. In Quebec the term "cultural pluralism" was preferred to "multiculturalism". The "two-nations" definition of Canada, now discarded elsewhere in Canada, was much closer to the hearts of most Québécois. After all, the original ethnic duality (French-English) accounts for 90 percent of the population of Quebec where close to four out of five citizens are of French origin. Similarly, multiculturalism made little impact on Atlantic Canada where, once again, about 90 percent of the population finds its origins in the traditional French-English duality.

Not only for white ones

The second stage in the evolution of federal government multiculturalism policy can be dated from the late 1970s. This coincided with a growing awareness of the numbers of non-white immigrants by then entering Canada from Asia and the Third World as a result of the liberalization of Canadian immigration policy. By the end of that decade more non-Europeans entered Canada than did Europeans. These immigrants headed for the most part to large cities where their presence became evident both at work and on the street.

This influx reawakened latent fears and hostilities toward non-white immigrants. Immigrants of South Asian origin (from India, Pakistan, Bangladesh and East Africa) and Blacks from the West Indies were made the targets of assaults

and vandalism. Attacks even occurred on schoolgrounds. West Indian immigrants in Toronto and Montreal complained of job and housing discrimination and of police harassment.

This provided the background to the shift in government policy from using multiculturalism as a way of meeting the wishes and concerns of migrants originating from Europe to one of using multiculturalism to combat racism, to reduce prejudice and discrimination directed against visible minorities, and to assist the sometimes difficult adjustment into Canadian society of large numbers of visible minorities from Asia, Africa and the Caribbean. Such policies were put into effect by the Multiculturalism Directorate operating out of the Department headed by the minister responsible for multiculturalism. (A Department for Multiculturalism was not created until 1991). Typical of the studies done by the Directorate at this time intended to focus on problems of prejudice and discrimination was the 1984 parliamentary report entitled *Equality Now: Report on Visible Minorities in Canadian Society*.

But already there were significant signs of a new tolerance emerging among many Canadians following in the wake of revulsion against Hitler's racism, the decline of close ties to Britain, and the impact of the American civil rights movement of the 1960s. This trend was exemplified and encouraged by the passage of provincial human rights bills and codes and the establishment of both provincial and federal human rights commissions. By 1975 every province had established a human rights commission and the federal government followed suit in 1977. Simultaneously, all provinces except Prince Edward Island established a provincial ombudsman's office where

complaints from the public against administrative action could be investigated and remedies proposed.

The Charter of Rights and Freedoms

The third stage in the evolution of multiculturalism flows directly from the preceding one and coincides conveniently with the passage of the *Charter of Rights and Freedoms* in 1982. The decade since is the era when Canadian governments have sought deliberately to replace public intolerance with tolerance of ethnic and racial diversity. In contrast to the 1970s emphasis on what amounted to cultural retention and boundary maintenance, multicultural policies now sought from Canadians a genuine respect for difference and for being different.

The Charter, made part of the Constitution Act, 1982, replacing the British North America Act (1867), guarantees fundamental freedoms, democratic rights, mobility rights, legal rights, equality rights (including the protection of the multicultural heritage of all Canadians), and language rights (including minority language education rights). But as Walter Tarnopolsky reminds us, "many human rights are better promoted through administrative agencies [such as those mentioned above] than through the courts." (Tarnopolsky 1985, p. 846.)

Efforts are now bent towards overcoming Canada's history of intolerance and racism towards ethnic minorities and native people. Whether it be head taxes against Chinese immigrants, the exclusion of Sikhs, anti-Semitism in the 1930s, or the internment of Japanese-Canadians in World War II, Canada has a chequered history to overcome. First Canadians must come to grips with this heritage and then continue to take steps to overcome it. Aided by provincial human rights

legislation, efforts are directed at ending discrimination in employment, housing and schooling, at ensuring that visible minorities are properly represented in the police forces, among fire fighters, and in the media, and at enabling equal access to all levels of public education.

Equality — will it be enough?

Multiculturalism has always had its critics, chief among whom have been French Canadians who would much prefer a "two nations" definition of Canada and who reject Trudeau's contention about the equality of ethno-cultural groups in Canada. Generally speaking, French Canadians refuse to be seen as "just another ethnic group."

Aboriginal Canadians also oppose a policy they had no part in forming and which, by advocating the equality of all ethnic groups in Canada, might threaten their traditional rights, for example, their land claims. For them, multiculturalism is a policy designed for recent migrants not native peoples.

Proponents of traditional integration patterns, namely anglo-conformity or the "melting pot", the standard American model of nation-building, also criticize the unwelcome effects of multiculturalism. The late sociologist John Porter, for instance, saw multiculturalism as detrimental to social and economic progress and to the liberal attainment of equality of opportunity. Put bluntly, "ethnicity combines with class," he argued, "to reduce social mobility and opportunity." (Bullivant 1981, p. 65.) Emphasis in schools on language retention and sharing cultural values was in his view no way to contend with "the culture of science and technology", nor "with a universalistic post-industrial way of life." He considered multiculturalism to be a

means of diverting the non-British, non-French from political and economic affairs into cultural activities to the detriment of upward social mobility. "Many of the historic cultures," Porter continued, "are irrelevant to our futures. Opportunity will go to those individuals who are future-oriented in an increasingly universalistic culture. Those oriented to the past are likely to lose out." He asked rhetorically: "From the point of view of the Indians, does promoting their own culture help them toward equality in the postindustrial society?"

While acknowledging that self-concept may be enhanced by strong ethnic identification, Porter feared that ethnic communities might become "a permanent compensation for low status, or as psychic shelters in the urban industrial world." (Porter 1979, p. 132-33.)

The fact of the matter is, however, that the formerly fairly rigid relationship between class and ethnicity has been weakened over the last two decades. In other words, the ethnic hierarchy in Canada which Porter immortalized in his extremely influential book *The Vertical Mosaic* (Toronto, 1965) is beginning to collapse. An Ukrainian Canadian is currently governor-general and a first-generation Chinese Canadian is lieutenant-governor of British Columbia. The Reichmanns, Jewish immigrants, mingle among Canada's economic elite. Aboriginal Canadians assert their claims to land and self-government with more vigour than ever, and play a prominent role in constitutional negotiations.

Does it not promote ethnic isolation and political tensions?

Other critics posed questions such as the following. Does multiculturalism not contribute to the fragmentation of the na-

tion, a nation already split between French and English and Balkanized to some degree by regional differences and strong provincial governments? Does it not promote forms of ethnic isolation, even "ghettoization", and thereby promote not heal inter-ethnic rivalries? And further, does it not serve to create international tensions between Canada and the various countries of origin? For example, some Sikh-Canadians favour the creation of an independent Khalistan to be carved out of India; Arab-Israeli strife has an immediate impact on Canadian Jews and Arabs; in the past Canadian Croats and Serbs fought bitterly over issues having their origin in Tito's Yugoslavia. Thus Old World hatreds and prejudices, like those of the Orange Order in nineteenth century Canada, were imported here, and in essence their discussion sanctioned by multiculturalism's philosophy.

Opposition to multiculturalism also has political roots. Many have considered multicultural grants as bribes for "the ethnic vote". Both federal and provincial governments have been accused at election time of playing to the ethnic vote by recourse to such grants and policies. And for that matter, the argument runs, how much in tune are ethnic leaders with the communities they are said to represent? Are these spokespersons simply opportunists, often serving as pawns for government officials and political parties in return for perks and political appointments, such as to the Senate or government boards.

In answer to the above, the proponents of multiculturalism defend their position in one of three ways. First of all, ethnic diversity or pluralism is both a historical and social reality in Canada since we have been and remain a nation of immigrants. With the former British or Anglo-

Saxon majority no longer in a position of dominance, to define. Canada around concepts of anglo-conformity or melting pot is simply not viable.

Multiculturalism helps integration

In fact, in one sense our multicultural origins even challenge the notion of the two-nations framework. Aside from the original diversity of native Indian tribes, there were historically three different French communities in Acadia, Quebec, and the West. There were Germans in Nova Scotia and Blacks in Upper Canada, Nova Scotia, and British Columbia. The "British" were subdivided into Highland and Lowland Scots and migrants from England and the United States (the Loyalists). And then the Irish came in the mid-nineteenth century. As historian J.M. Bumsted puts it, "Recognizing the presence of multiple cultures helps make it possible to integrate the native peoples into the historical development of Canada in a way not comprehensible to earlier generations of historians." (Bumsted 1991, p. 374.) The lack of a single "British" culture is a basic explanation for the survival of pluralism in Canada today.

Nor is the two-nations definition made popular in the 1960s and now resurrected by Bloc Québécois leader Lucien Bouchard a valid way for Canadians to identify themselves. Such a definition may suit francophone Québécois, but it fails to satisfy non-British, non-French citizens nor anglophones generally because there is no clearly distinguishable English-Canadian culture as a counterpart to Québécois culture. Whereas there may be a "French nation" in Canada there is most certainly no English one.

Secondly, multiculturalism has widespread political support in Canada. Since

1971 all three political parties in the House of Commons have supported the policy. It is also an official policy in most provinces and actively promoted in Ontario, the prairie provinces, and British Columbia. Only the new Reform Party, now with 52 members of parliament, has announced its opposition to both federal bilingualism and multiculturalism.

Canadians — predecessors of equality and mutual respect

Finally, multiculturalism is a set of universal social values based on an ideal of equality and mutual respect among ethno-cultural groups. For Canadians it is a way of defining themselves in a different way from the United States and the nation-states of Europe, like Germany, who still cling to a nineteenth century definition of nationhood based on alleged ethnic homogeneity based on a shared common descent, cultural, linguistic, and biological.

After all, pluralism is becoming the norm today in nation-states around the world. Israel, The Netherlands, South Africa, Russia and the United States exemplify this. Even formerly homogeneous nations such as Spain, France, Germany and Sweden face problems of ethnic diversity. So in forging a policy of multiculturalism Canada could well be in the vanguard of the modern late twentieth century nation-state.

A positive corollary of the ideology of multiculturalism is the tolerance among people that it seeks to promote. Such tolerance can be a source of strength for the nation. Where people are content with their identity — ethno-cultural, class, region — the nation stands the best chance of social and economic progress and continued stability. Instead of fragmenting Canada, this serves paradoxically to

strengthen — not weaken Canadian unity, making for happier social and individual relations. Tolerance of diversity, then, becomes a culturally unifying principle of social organization.

By the end of the twentieth century Canadian national identity had evolved through several stages: anglo-conformity, melting pot, mosaic, two-nations to multiculturalism. The last was the antithesis of the nineteenth-century European nationstate based on a homogeneous ethnicity. Instead, diversity and multiple identities became the watchword. As the historian Maurice Careless has asserted, "the very expression of a limited identity is a manifestation of Canadian identity itself." (Careless 1980, p. 8.) Or as Northrop Frye has put it, the

essence of "Canadian" is "the tension between the political sense of unity and the imaginative sense of locality." (Frye 1971, p. iii.) Thus, both nation and individual citizens have many identities simultaneously which vary from individual to individual. There is no preordained list of characteristics which all citizens are expected to conform to. Instead there are multiple facets of identity. Or to echo Trudeau's sentiments offered over twenty years ago: "National unity, if it is to mean anything in the deeply personal sense, must be founded on confidence in one's own individual identity." (Trudeau 1971, p. 8546.) And this quite simply forms the basis of the policy of multiculturalism.

Literature

- Berger, Thomas:** *Fragile Freedoms: Human Rights and Dissent in Canada* (Toronto: Clarke Irwin, 1981)
- Bullivant, Brian:** *The Pluralist Dilemma in Education: Six Case Studies* (Sydney: Georg Allen & Unwin, 1981)
- Bumsted, J. M.:** "The Cultural Landscape of Early Canada," in Bernard Bailyn and Philip D. Morgan (eds.), *Strangers within the Realm: Cultural Margins of the First British Empire* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1991)
- Careless, J. M. S.:** "Limited Identities — Ten Years Later," *Manitoba History*, vol. 1, no. 1 (1980)
- Finkel, Alvin; Conrad, Margaret with Strong-Boag, Veronica:** *History of the Canadian Peoples*, vol. II: 1867 to the Present (Toronto: Copp Clark Pitman, 1993)
- Frye, Northrop:** *The Bush Garden: Essays on the Canadian Imagination* (Toronto: House of Anansi, 1971)
- Porter, John:** *The Measure of Canadian Society: Education, Equality, and Opportunity* (Toronto: Gage, 1979)
- Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism,** Report, vol. 4 (Ottawa: Queen's Printer, 1969)
- Tarnopolsky, Walter S.:** "Human Rights," *The Canadian Encyclopedia*, vol. II (Edmonton: Hurtig Publishers, 1985)
- Trudeau, Pierre-Elliott:** House of Commons Debates, October 8, 1971

Onko Suomessa sijaa ulkomaalaisille?

Tämän vuosikymmenen alkaessa Suomessa asuvien ulkomaalaisten osuus asukasluvusta lähenteli yhtä prosenttia — se oli pienempi kuin muissa Länsi-Euroopan maissa, lukuunottamatta Kreikkaa, jossa se oli yhtä pieni. Vuosina 1989–90 ulkomaalaisten lukumäärä oli ensi kerran sodanjälkeisenä aikana noussut sille 20 000–30 000 tasolle, jolla se oli ollut 1930-luvulla. 1990-luvulla maassa asuvien muiden maiden kansalaisten määrä on kasvanut, ja on nyt noin 56 000 (Väestötietokeskus 1.2.1994). Suomeen on muutettu yli 80 eri maasta.

Suomi on muuttunut entistä monikansallisemmaksi maaksi. Viime vuonna valmistuneessa sosiologian pro gradu -työssäni (Laari 1993) tarkastelin sitä, miten syntyperäiset suomalaiset suhtautuvat tähän maahanmuuttoon. Tässä artikkelissa esittelen tutkimukseni sisältöä. Sen lisäksi pohdin hieman laajemmin sitä, mistä käynnissä olevassa muutoksessa on kysymys ja mihin sen tutkimuksessa pitäisi kiinnittää huomiota.

Gradun tekemisen alkuunsaattamisesta olen kiitollisuudenvelassa Ilta-Sano-

mille, joka alkuvuodesta 1991 kiinnitti huomiota somaliturvapaikanhakijoiden maahansaapumiseen räikein lööpein. Lehden ”kuuma linja” välitti julkisuuteen suomalaisten pakolaisia koskevia mielipiteitä, joista osa oli hyvin kärjekkäitä, kuten ”rajat kiinni eikä yhtään pakolaista tänne”. Päätin silloin ryhtyä tekemään vapaamuotoisia haastatteluja, joiden perusteella toivoin pääseväni käsiksi paitsi erilaisiin pakolaisia koskeviin mielipiteisiin, myös näiden perusteluihin ja näiden takana oleviin käsityksiin.

Valitsin haastattelupaikkakunnakseni Hämeenlinnan, joka oli kahden vuoden kuluessa vastaanottanut sekä kurdi- että somalipakolaisia (yhteensä 77 henkeä). Näiden lisäksi kaupungissa asui vuoden 1992 lopussa noin 250 muuta ulkomaalaista (ulkomaalaisten osuus kaupungin asukasluvusta oli 0,8%). Kevätkesällä 1992 haastattelin kahtatoista eri puolilla kaupunkia asuvaa henkilöä; näistä haastatteluista kymmenen muodostaa graduni empiirisen aineiston.

Yksilöllisistä haastatteluista kulttuurisiin malleihin

Aluksi muutama sana siitä, millaista tietoa katson tällaisen suppean aineiston avulla saatavan. Tilastolliseen yleistämiseen perustuvassa tutkimuksessa tutkittavien yksilöiden ajatellaan edustavan tiettyä perusjoukkoa, johon tutkimustu-

Outi Laari, VTK, on tehnyt pro gradu -tutkimuksen suomalaisten suhtautumisesta ulkomaalaisten maahanmuuttoon. Tällä hetkellä hän valmistele jatkotutkimusta samasta aiheesta Helsingin Yliopiston sosiologian laitoksella.

lokset voidaan yleistää (kuten Jaakkola 1989, 1993). Tässä mielessä haastattelemani henkilöt eivät edusta ketään muita kuin itseään. Kvalitatiivisin menetelmin tarkasteltuna he eivät kuitenkaan ole vain irrallisia tapauksia, joiden ajattelu-tapa ei kerro mistään muusta kuin heistä itsestään.

Sosiologisen tutkimuksen kohteena yksilöllinen puhe on kiinnostavaa siksi, että kielessä jota yksilöt käyttävät, elävät kulttuurin tarjoamat kategoriat, luokitte-lut ja viitekehykset. Ihmisten puheesta ei tällöin olla kiinnostuneita henkilökohtaisena erityisyytenä, vaan kulttuurisena ilmiönä: tutkitaan sitä, miten tietyissä kulttuurissa yhteisesti jaettu aukeaa yksilöllisessä puheessa. Kulttuuri on ihmisten mielissä oleva asioiden muoto, asioiden havaitsemis-, suhteuttamis- ja tulkintamalli. (Hoikkala 1989, 67–75.)

Kun tutkitaan sitä, miten ihmiset hahmottavat ja jäsentävät erilaisia asioita, aineistona tulee olla tekstiä, jossa he puhuvat asioista omin sanoin; ei niin että he joutuvat valitsemaan tutkijan jäsentämistä vastausvaihtoehdoista (Alasuutari 1993, 65). Haastattelut on siis pyrittävä toteuttamaan mahdollisimman vapaamuotoisina.

On kuitenkin syytä huomata, ettei haastattelujen vapaamuotoisuus merkitse sitä, että tutkijalla olisi avoin pääsy haastateltavan mielipiteisiin, että hän saisi selville salatutkin ajatukset. Totuus on, että haastateltavat kontrolloivat sitä, mitä kertovat tutkijalle ja mitä jättävät kertomatta. On esimerkiksi täysin mahdollista, että he pyrkivät esiintymään suvaitsevaisempina kuin ovatkaan, joko siksi, että se heidän käsityksensä mukaan on yleisesti suotavaa, tai siitä syystä, että olettavat haastattelijan nimenomaan yrittävän kaivaa esiin piilevää rasmia. Niinpä en voikaan tutkimukseni tuloksena vastata siihen, mitä haastatte-

leman ihmiset todella ajattelevat ulkomaalaisista. Sen sijaan pystyn vastaamaan toiseen kiinnostavaan kysymykseen, nimittäin siihen, mitä he pitävät siinä määrin yleisesti hyväksyttävänä ja rationaalisen ajatteluna, etteivät epäröi tuoda sitä julki haastattelutilanteessa. En siis ole käsitellyt haastatteluja oikeina tai väärinä selostuksina todellisuudesta, vaan moraalisten ja kulttuuristen kategorioiden esityksenä (Silverman 1985, 171, 176).

Omassa tutkimuksessani olen ollut kiinnostunut juuri niistä yhteisistä kulttuurisista malleista, joita haastattelemani henkilöiden puhe ilmentää. Heidän tapansa puhua pakolaisista tai Suomessa asuvista ulkomaalaisista yleensä kertoo ihmisten välistä kanssakäymistä ja yhteiskuntaa koskevista suomalaisista ajattelumalleista.

Mielipiteitä maahanmuuttajista — hädänalaisia vai elätettäviä

Haastatteluissa puhuttiin mitä moninai-simmista ulkomaalaisiin, suomalaisiin, näiden välisiin suhteisiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvistä asioista. Aineisto olisi mahdollistanut monenkinlaisia tarkasteluja. Itse keskityin tarkastelemaan sitä, miten haastateltavat puhuvat nimenomaan maahanmuutosta, sen oikeutuksesta ja oletetuista seurauksista. Analysoidessani eri haastateltavien tätä koskevaa puhetta huomasin, että mielipiteiden ja käsitysten joukko ei ollutkaan niin kirjava ja hajanainen kuin miltä aluksi näytti, vaan että tietyt argumentit nousivat silmiinpistävästi esiin kaikissa haastatteluissa.

Tällaisia argumentteja oli kaksi. Toinen oli ajatus, että *ulkomaalaiset (erityisesti pakolaiset) ovat Suomessa elätettävänä*, toinen taas ajatus siitä, että *pakolaisia pitää vastaanottaa, koska he ovat lähteneet ko-*

toaan hätätilassa. Nämä argumentit nousivat kuitenkin eri haastatteluissa eri tavoin esiin. Siinä missä yksi haastateltava esitti argumentin omana mielipiteenään, toinen ilmoitti nimenomaan olevansa eri mieltä siitä — kuitenkin siis kaikki pitivät tarpeellisena ottaa kantaa näihin kahteen ajatukseen.

Haastateltavien kannanottoja vertaillessani havaitsin, että kyseisissä argumenteissa oli erotettavissa kaksi osaa: periaate, jonka kaikki tunnustivat, ja siihen liitettyjä väitteitä, jotka vaihtelivat haastateltavasta toiseen.

Ensimmäinen argumentti tukeutuu periaatteeseen: *”jokaisen on tullava toimeen omillaan”* eli että on elätettävä itsensä työtä tekemällä eikä sosiaaliavustuksin. Osa haastateltavista siis väittää, että ulkomaalaiset yleensä, tai jotkut tietyt ulkomaalaiset, eivät täytä tätä vaatimusta. (Tähän kritiikkiin sisältyy ajatus, jota ei aina sanota ääneen: tällaisten ulkomaalaisten ei pitäisi saada olla Suomessa.) Kaikki muutkin haastateltavat ovat saman periaatteen kannalla. Mutta siitä, miten tämä liittyy maahanmuuttajiin, esitetään eriäviä mielipiteitä. Joidenkin mielestä ulkomaalaiset tekevät työtä siinä missä suomalaisetkin, elleivät suorastaan ahkerammin. Jotkut taas huomauttavat, etteivät kaikki suomalaisetkaan tule toimeen omillaan, vaan ovat sosiaaliturvan varassa siinä, missä jotkut ulkomaalaisetkin.

Toisen argumentin pohjana on periaate: *”häädässä olevia ihmisiä pitää auttaa”*. Tähän liittyy väite: siksi pakolaisiakin pitää ottaa vastaan. Kuten edellä, kukaan ei kiellä, etteikö periaate olisi oikea. Mutta taas löytyy myös toisenlaisia johtopäätöksiä:

– Pakolaisia pitää kyllä auttaa, mutta näiden omassa maassa. (Tämä esitetään tehokkaammaksi ja myös pakolaisten itsensä kannalta paremmaksi

ratkaisuksi, välttyisiväthän nämä vieraan maan aiheuttamalta kulttuurishokilta.)

- Pakolaisia pitäisi auttaa myös vastaanottamalla heitä, mutta vasta sitten, kun meillä on taas varaa auttaa.
- Pakolaisongelma pitäisi ratkaista, mutta se ei ratkea sillä, että Suomi vastaanottaa pakolaisia — ottipa se niitä kuinka paljon hyvänsä — niinpä ei kannata ottaa pakolaisia niin paljon, että siitä aiheutuu ongelmia Suomessa.
- Pakolaisia pitää vastaanottaa, mutta vain *”oikeita pakolaisia”* — esimerkiksi somalit nähdään usein *”väärinä pakolaisina”*, paremman elintason tavoittelijoina, oman maansa hyväosaisina tai rintamakarkureina.

Joskus periaatteet joudutaan asettamaan tärkeysjärjestykseen, jos molemmat eivät voi toteutua samanaikaisesti. Ensimmäisen periaatteen etusijalle asettava voi sanoa esimerkiksi että:

– Suomen pitää olla kansainvälisesti auttavainen kansa myös, mutta ei tänne välttämättä suuria massoja muuta väkeä pidä päästää, varsinkaan jos ne tulee tänne meidän elätettäväiksi.

Vastakkainen johtopäätös taas on, että:

– Pakolaisten kyllä pitäisi löytää työtä ja päästä omille jaloilleen, mutta elleivät pääse, niin sitten heitä täytyy elättää, ainakin niin kauan kuin he eivät voi palata kotiansa.

Voidaan siis tehdä kaksi mielenkiintoista havaintoa. Ensinnäkin: haastateltavia ei yhdistä ainoastaan yhteinen suomen kieli, vaan he myös jakavat joitakin yhteisiä arvoja, jotka jäsentävät mm. maahanmuutosta käytävää keskustelua. Toiseksi: yhteisistä aineksista eri haastateltavat rakentavat toisistaan poikkeavia kokonaisuuksia tehden erilaisia johtopäätöksiä ulkomaalaisten maahanmuuttoa koskien.

Kysymys siitä, mikä on syynä tiettyjen ihmisten päätymiseen tiettyihin kantoihin, ketkä ajattelevat näin ja ketkä noin, alkaa välittömästi askarruttaa mieltä. Tällaiseen kysymykseen voisi etsiä, ja on etsittykin, vastauksia vaikkapa sosiaalisista taustatekijöistä, yksilöllisistä elämäkokemuksista tai psykologisista rakenteista käsin. Itse en kuitenkaan lähtenyt etsimään vastausta siihen kysymykseen, vaan etenin toiseen suuntaan: yritin kaivautua syvemmälle niihin *kulttuurisidonnoisiiin käsityksiin ja ajattelutapoihin*, joita haastateltavien argumentointi ilmentää.

Hyödyllisiä vai haitallisia ulkomaalaisia

Mutta ensin vähän lisää argumentoinnin sisällöstä. Toinen näkökulma, josta maahanmuuttoa arvioitiin, oli sen oletetut seuraukset.

Moni haastateltava käsitteli asiaa, jota tutkijan kielelläni olen kutsunut yhteiskunnan väestölliseksi homogeenisuudeksi. Jotkut näkivät homogeenisuuden olevan ehdottomasti myönteinen asia ja pelkäsivät väestön heterogeenistumisen johtavan väkivallan ja turvattomuuden lisääntymiseen. Jotkut taas kohdistivat heterogeenistumiseen positiivisia odotuksia uskoen sen vaikuttavan suomalaisen elämänmuotoon piristävästi ja avartavasti.

Ulkomaalaisten toiminnasta Suomessa arveltiin seuraavan erilaisia hyötyjä ja haittoja — nämä päätelmät perustuivat joskus varsin stereotyyppisiin käsityksiin ulkomaalaisista ihmisistä yleensä tai tietyistä ulkomaalaisryhmistä.

Esimerkiksi ulkomaalaisten ajateltiin edesauttavan suoran poliittisen toiminnan aktivoitumista, synnyttävän tervettä kilpailua työmarkkinoilla ja helpottavan tulevaisuudessa hämmöttävää työvoima-

pulaa (näin siitä huolimatta, että haastateltuajankohtana työllisyystilanne Suomessa oli selvästikin jo alkanut heikentyä).

Maahanmuuttajista aiheutuvina haittoina tuotiin esiin ajatus siitä, että näiden tarvitsemat työpaikat, asunnot, lasten päivähoitopaikat, erityisopetus ja sosiaaliavustukset, ovat pois suomalaisilta. Ulkomaalaisten saatetaan myös uskoa käyttäytyvän väkivaltaisesti, varastelevan kauppoissa, ja aiheuttavan naapureilleen ongelmia asuinalueen arvostuksen ja sen myötä asuntojen hintojen mahdollisesti laskiessa.

Useimmat haastateltavien esittämistä ajatuksista olivat julkisesta keskustelusta ennalta tuttuja. Tämä ei ole yllättävää siksi, että haastateltavat muodostivat pakolaisia koskevia mielipiteitään pääasiassa juuri tiedotusvälineiden avulla — vain kahdella heistä oli henkilökohtaisia kontakteja kaupungissa asuviin pakolaisiin tai muihin ulkomaalaisiin. Erityisesti somalipakolaisia koskevat käsitykset ovat varsin tarkkoja kopioita tiedotusvälineiden esille nostamista teemoista.

Nationalismin kaikuja ja muita vaikutteita

Tarkastellessani haastatteluja kokonaisuuksina herätti huomiotani mm. se, että samat henkilöt, jotka pontevasti vaativat ulkomaalaisilta omillaan toimeentulemistä, jotta nämä olisivat tasa-arvoisessa tilanteessa suomalaisiin nähden, saattoivat myös ilmaista pitävänsä työpaikkoja ensisijaisesti suomalaisille kuuluvina. Ongelmallisena nähtiin siis niin se, että ulkomaalainen ei tee työtä, kuin myös se, että hän "vie työpaikan suomalaiselta" — hankala dilemma tämänhetkisessä Suomessa. Tähän ajattelutapaan liittyy lisäksi se, että ulkomaalaisella ei

katsota olevan oikeutta nauttia suomalaisesta sosiaaliturvasta niin kuin suomalaisella on (vaikka jälkimmäistäkin voidaan paheksua, hänen ei odoteta poistuvan maasta kuten ulkomaalaisen). Työpaikkojen ja sosiaaliavun lisäksi myös esim. päivähoitopaikkoihin ja asuntoihin katsotaan suomalaisilla olevan yksinoikeus tai vähintään etuoikeus. Näennäisesti tasa-arvoisia lähtökohtia puolustava argumentointi kätkee siis asennoitumisen, jota olen kutsunut kansalliseksi solidaarisuudeksi: yhteistä hyvää ei olla valmiita jakamaan vieraille.

Tällaisella asennoitumisella on takanaan pitkä historia ja luja ideologinen perusta, se liittyy nimittäin kansallisvaltioprojektiin, jota on toteutettu Suomessa kuten monissa muissakin Euroopan maissa viime vuosisadalta asti. Kansallisvaltiossa hallitusten suhtautuminen omiin kansalaisiin mitataan eri arvoilla kuin suhtautuminen sellaisiin ihmisiin ja ryhmiin, jotka luokitellaan kansakunnan ulkopuolisiksi. Suhtautuminen kansallisen me-ryhmän jäseniin perustuu enimmäkseen humanistisiin arvoihin, suhtautuminen ulkopuolisiin sen sijaan enimmäkseen nationalistisiin arvoihin, väittää Rolf Büchi, joka nimittää tätä ilmiötä kaksinaiseksi normikaanoniksi todeten, että se ei paina leimaansa ainoastaan valtiolliseen politiikkaan vaan myös yksittäisten kansalaisten sosiaaliseen habitukseen ja omaantuntoon (Büchi 1993, 159.)

Toinen nationalismin itsestäänselvyys, jota haastattelut ilmentävät, on ajatus, että väestöllinen ja kulttuurinen homogeenisuus valtion rajojen sisällä on suotuisa, tavoittelemisen ja säilyttämisen arvoinen tila. Kansallisvaltioideologian mukaisena päämääränä on ollut valtion ja kansakunnan ykseys ja kulttuurinen yhtenäisyys valtion rajojen sisäpuolella. Suomessa kielellisesti ja kult-

tuurisesti yhtenäisen kansakunnan rakentaminen alkoi viime vuosisadalla. Se oli tarpeen kansallisen itsetunnon luomiseksi ruotsinkielisen kulttuurin valtasemaa vastaan ja myös maamme aseman vahvistamiseksi Venäjän keisarikunnan osana (Alapuro & Stenius 1987, 12–14). Niinpä 90-luvulle tultaessa sosiologi Matti Virtanen ja semiootikko Eero Tarasti todistavat kuin yhdestä suusta:

”Etnisessä mielessä Suomi on pitkään ollut sanan varsinaisessa mielessä kansallisvaltio: lähes kaikki suomalaiset kuuluvat samaan rotuun, puhuvat samaa kieltä ja tunnustavat samaa uskontoa. Lähes kaikki suomalaiset myös asuvat valtiossa nimeltä Suomi. Suomalaiset ovat yksi kansa yhdessä valtiossa.” (Virtanen 1988, 2.)

”Suomalaisen kulttuurin kohdalla semioottinen analyysi on sikäli helppo, että analyysin kohde on helposti rajattavissa. — suomalaisen semiosfäärin rajat ovat sängen selvät langetessaan niin selvästi yhteen monien päällekkäisten rajojen kanssa: maantieteellinen eristyneisyys, kieli, ihmistyyppi, tavat — sanalla sanoen suomalainen yhtenäiskulttuuri.” (Tarasti 1990, 197–198.)

Suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin homogeenisuus näyttää siis niin ilmeiseltä, että ei ole vaikea kuvitella kasvavan maahanmuuton aiheuttavan sopeutumisvaikeuksia samanlaisuuteen tottuneille suomalaisille. Kuitenkin on tärkeä huomata, että vaikka Suomen homogeenisuus on osittain todellista, se on myös osittain myytti. Juha Pentikäinen ja Veikko Anttonen ovat esittäneet, että kansakunnan luomisprosessin myötä syntyi liioitellun homogeeninen kuva Suomesta, mikä on viime vuosiin asti hämärtänyt sen tosiseikan, että suomalaiseen yhteiskuntaan kuuluu myös erityisryhmiä, joilla on eriävä näkemys kulttuurisesta eetoksesta. (Pentikäinen & Anttonen 1985, 6.) Suomen homo-

geenisuutta on siis korostettu myös ilmenevän heterogeenisuuden kustannuksella. Homogeenisuus voidaan jopa nähdä olennaisena osana suomalaisuutta ja pyrkiä pitämään siitä kiinni, vaikka maailma ja maa muuttuisivat (vrt. Büchi 1990).

Osa haastattelemistani henkilöistäkin näkee Suomen korostuneen homogeenisena ja suomalaiset olennaisesti samanlaisina, rauhallisina ja väkivallattomina ihmisinä. Mutta jotkut pyrkivät osoittamaan, että Suomi ei ole tähänkään asti ollut homogeeninen maa, ja toivovat sen entisestään heterogeenistuvan. Esimerkkeinä kulttuurisesti omaleimaisista ryhmistä mainitaan suomenruotsalaiset, mustalaiset ja saamelaiset, sekä hämäläiset, pohjalaiset, savolaiset ja karjalaiset. Rajantakaisesta Karjalasta Suomeen muuttaneiden ihmisten nähdään rikastuttaneen maata kulttuurisesti, ja samaa toivotaan nyt maahan muuttavilta ryhmiltä.

Jotkut haastateltavat ovat sitä mieltä, että ulkomaalaiset saavat etsiä ja tehdä työtä Suomessa siinä missä suomalaisetkin, saada työttömyyskorvausta, jos ovat työttöminä ja sosiaaliapua, mikäli ovat sen tarpeessa. He katsovat siis oikeuksien ja tarpeiden olevan riippumattomia kansalaisuudesta, yksilön tasolla; tällaista asennoitumista olen kutsunut universaaliksi solidaarisuudeksi.

Pienenkin haastatteluaineiston pohjalta voi siis selvästi havaita, että vaikka maahanmuuttajia koskevia mielipiteitä poimittaisiin suoraan tiedotusvälineistä, tämä tapahtuu valikoiden. Onkin ilmeistä, että mielipiteen muodostusta eivät niinkään ohjaa yksittäiset faktat kuin jotkin periaattelliset viitekehykset, jotka ohjaavat yksittäisten ilmiöiden tulkitusta. Olen esittänyt, että yksi tällainen viitekehys on kansallisvaltioajattelu. Mutta sitä, mitkä viitekehykset ohjaavat maa-

hanmuuttomyönteistä ajattelua, en graduni pohjalta pysty sanomaan. Mielestäni olisikin tärkeää selvittää myös näiden maahanmuuttomyönteiseen ajatteluun liittyvien Suomea koskevien käsitysten historiallista ja ideologista perustaa.

Suomalainen yhteiskuntakuva

Haluan painottaa sitä, että tutkittaessa suomalaisten asennoitumista maahanmuuttoon ei pidä tukeutua ainoastaan yleisiin etnisten ryhmien välisiin suhteita, rasismia tms. koskeviin teorioihin, vaan on välttämätöntä ottaa huomioon suomalainen yhteiskunta ominaispiirteineen — eikä ainoastaan nykyhetkeen pitäytyen. Suomen historia vähintään tämän vuosisadan ajalta; valtiolliset ideologiat, jotka ovat vaikuttaneet niin koulujen opetussuunnitelmiin kuin ulkomaalaispolitiikkaan; se miten suomalaiskansallista identiteettiä on eri aikoina konkreettisesti luotu ja tuettu, sekä se millainen perinteisten vähemmistöjen asema on ollut, ovat muun ohella sellaisia tekijöitä, jotka edelleen vaikuttavat suomalaisten ihmisten ajatteluun. Ne ovat osa kulttuuristen mallien varantoa, josta ammennetaan aineksia uusien maahanmuuttajien koskevien käsitysten muodostamiseen.

Lutz Hoffmann ja Herbert Even (1984) väittävät saksalaisessa ulkomaalaisvastaisuutta koskevassa tutkimuksessaan, että ulkomaalaisvastaisuudessa on ensisijaisesti kyse saksalaisten suhteesta omaan yhteiskuntaansa, heidän yhteiskuntakuvastaan. Tämä on mielestäni tärkeä havainto myös Suomea koskien. Suomalaiset eivät reagoi ainoastaan maahanmuuttaviin ulkomaalaisiin ihmisinä, vaan myös Suomen muuttumiseen. Siihen, että Suomi on muuttumassa entistä selvemmin

maaksi, jossa asuu muitakin kuin suomalaisia.

Tämä muutos kyseenalaistaa jatkuesaan idean kansallisvaltiosta (samoin tekee myös mm. Euroopan yhdentymiskehitys sekä taloudellisen toiminnan ja ympäristöongelmien globalisoituminen). Se tekee näkyviksi aiemmin itsestään selviä ja siksi tiedostamattomia seikkoja, jotka liittyvät mm. kansalaisuuden ja perusoikeuksien, kansallisuuden ja kansalaisuuden, kansallisvaltion ja yhtenäiskulttuurin sekä valtion ja yksilön välisiin suhteisiin. (Alapuro 1994, Büchi 1992, Castles 1993, Hammar 1986; 1990.)

Ulossulkemisen ulottuvuudet

Olen tässä korostanut nationalismiin viittekehystä muiden mahdollisten viittekehysten kustannuksella ensinnäkin siksi, että sitä on mielestäni laiminlyöty suomalaisten ja ulkomaalaisten välisten suhteiden tutkimuksessa. Toinen syy on se, että nationalistinen argumentointi on keskeisessä asemassa legitimoivassa puheessa.

On ilmeistä, että ainakin haastattelutilanteessa vältetään viittauksia rotuun tai muita ilmauksia, jotka voisi tulkita rasismiksi. Uskon tämän merkitsevän sitä, että rasistiset kannanotot koetaan epälegitiimeiksi tai epäsiivistyneiksi. Niinpä rodulliset määrittelyt korvataan vaikkapa etnisyyteen viittavilla määrittelyillä: ei puhuta somalien ihonväristä tai kyvyistä, vaan kulttuurisesta erosta. Todetaan, että Suomi on somaleille niin vieras kulttuuripiiri, että nämä tuskin voivat täällä pärjätä. Toiseksi: ei ole ollenkaan välttämätöntä ottaa kantaa siihen, ovatko suomalaiset (valkoihoisia) jotenkin parempia ihmisiä kuin somalit (mustaihoisia), sen toteamiseksi että somalin paikka kuitenkin on Somaliassa, ja että Suomi on suomalaisten maa.

Tämä ei tarkoita sitä, etteikö Suomessa voisi esiintyä rasismia käytännössä tai ettei puheesta voisi rivien välistä lukea, ettei ole merkityksetöntä, mistä päin maailmaa ihminen on lähtöisin ja minkä värinen hänen ihonsa on. Tämä näkyy ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin, jos ulkomaalaisten osallisuus suomalaisen yhteiskuntaan kiellettäisiin, silloin pitäisi loogisesti ottaen suhtautua kaikkiin ulkomaalaisiin yhtä kielteisesti. Näin ei kuitenkaan tehdä. Tietyllä perusteella, oli se sitten "ulkomaalaisuus" tai "elätettävänä oleminen", voidaan arvostella yksitä ja jättää arvostelematta toisia, vaikka nämä olisivat yhtä lailla ulkomaalaisia tai työttömiä. Useimmat kohdistavat arvostelun somaleihin, harvat ulottavat sen länsieurooppalaisiin. Toiseksi, tumma ihonväri on vahva ei-suomalaiseksi leimaava piirre. Ainakin yksi haastatteleistani henkilöistä sanoo, ettei pysty ajattelemaan tummaihoista ihmistä suomalaisena, vaikka tämä olisi syntynyt Suomessa suomalaisesta äidistä ja asunut koko ikänsä Suomessa.

Jälkimmäinen seikka liittyy kysymykseen, joka Suomen muuttuessa entistä heterogeenisemmaksi muuttuu entistä vähemmän itsestään selväksi: kuka on suomalainen? Pidetäänkö Suomen kansalaisuuden saanutta maahanmuuttajaa suomalaisena? Vai vasta Suomessa syntyneitä toisen tai kolmannen polven siirtolaisia? Entä siirtolaisen ja suomalaisen jälkeläisiä? Entä muualla syntyneitä ja asuneita, suomen kieltä huonosti taitavia suomalaisten jälkeläisiä? Kysymys on siis siitä, miten etninen suomalaisuus määrittyy muuttuvassa tilanteessa.

Toinen tärkeä kysymys on, mitä johonkin muuhun etniseen ryhmään kuuluminen merkitsee poliittisten oikeuksien, työskentelyn, sosiaalisen kanssakäymisen tai henkilökohtaisen turvallisuuden kannalta. Mielestäni hedelmällinen

tapa käsitteellistää syntyperäisen väestön ja maahanmuuttajien välisiä suhteita on tarkastella niitä sisään- ja ulossulkemisprosessina. Se on väljä viitekehys, jonka sisältö on tilannekohtainen. Sisään- ja ulossulkeminen on yksilöiden tai ryhmien toimintaa; toimintaa konkreettisina tekoina tai toimintaa puheessa ja ajattelussa. Sisään- ja ulossulkemisprosessi voi olla käynnissä useilla eri tasoilla ja monin eri kriteerein. Se voi olla itsen ja toisen, "meidän" ja "muiden" määrittelyä identiteetin tasolla (Miles

1989, 38–39). Se voi olla rajanvetoa sen suhteen, keiden kanssa ollaan tekemisissä ja keiden ei. Prosessissa voidaan erottaa kansakuntaan kuuluvia ja ulkopuolisia. Siinä voidaan myös jakaa maahanmuuttajia niihin, jotka hyväksytään, ja niihin, jotka torjutaan.

Mahdollisia kehityssuuntia on monia. Tutkijoiden haasteena näen sen, että he pystyisivät ennakoimaan, mitkä niistä ovat toteutumassa, ja pyrkisivät vaikuttamaan siihen, että kaikkein bruttaaleimmat vaihtoehdot jäisivät toteutumatta.

Kirjallisuus

Alapuro, Risto: "Kansallisvaltiot eurooppalaisessa kehityksessä". *Studia Generalia* -luento Helsingin Yliopistossa 3.2.1994 (luentosarja julkaistaneen artikkelikokoelmana myöhemmin)

Alapuro, Risto & Henrik Stenius: "Kansanliikkeet loivat kansakunnan". Teoksessa *Kansa liikkeessä*, toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds, Henrik Stenius. Kirjayhtymä, Helsinki, 1987

Alasuutari, Pertti: Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere, 1993

Büchi, Rolf: "Ulkomaalainen – suomalaisen kääntöpuoli". *Oikeus* 1990:2, 69–77

Büchi, Rolf: "Nationalismi on kuollut, eläköön nationalismi?". *Rauhantutkimus* 2/1992, 3–15

Büchi, Rolf: "Nationalismiteoriasta: Anderson, Gellner ja sivullinen Elias". *Tiede & Edistys* 2/1993, 152–163

Castles, Stephen: *Slutet för nationalstaten? Invandrade & Minoriteter* 2/1993

Hammar, Thomas: "Citizenship: Membership of a Nation and of a State". *International Migration*, Vol. 24, Nr. 4, 1986, 735–746

Hammar, Tomas: *Democracy and the Nation State*. Aldershot, Avebury, 1990

Hoffmann, Lutz & Herbert Even: *Soziologie der Ausländerfeindlichkeit. Zwischen nationaler Identität und multikultureller Gesellschaft*. Beltz Verlag, Weinheim & Basel 1984

Hoikkala, Tommi: *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen*. Gaudeamus, Helsinki 1989

Jaakkola, Magdalena: *Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin ja ulkomaalaispolitiikkaan*. Siirtolaisuustutkimuksia 21, Työvoimaministeriö, Suunnitteluosasto, Helsinki, 1989.

Jaakkola, Magdalena: *Suomalaisten ulkomaalaisasenteet 1980- ja 1990-luvulla*. Ennakkotietoja tutkimuksesta. Työpoliittinen tutkimus nro 60. Työministeriö, Helsinki, 1993

Laari, Outi: "Oma kansa" ja "muuta väkeä" – Miten ulkomaalaiset sopivat Suomeen suomalaisten mielissä? Helsingin Yliopisto, sosiologian laitos, pro gradu -tutkielma, 1993

Miles, Robert: *Racism*. Routledge, London 1989

Pentikäinen, Juha ja Anttonen, Veikko: "Finland as a cultural area". Teoksessa *Cultural minorities in Finland*, toim. Juha Pentikäinen ja Veikko Anttonen, Suomen Unesco-toimikunnan julkaisu n:o 32, Helsinki, 1985, 1–6

Silverman, David: *Qualitative Methodology & Sociology*. Gower, Aldershot 1985

Tarasti, Eero: *Johdatusta semiotiikkaan*. Esseitä taitteen ja kulttuurin merkkipjärjestelmistä. Gaudeamus, Helsinki, 1990

Virtanen, Matti: "Mitä suomalaisuus on?" Teoksessa *Alho, Olli, Raunio, Aino ja Virtanen, Matti: Ihminen ja kulttuuri*. Vientikoulutussäätiö, n:o 72, Helsinki, 1988

Den osynliga bördan

Psykosocialt arbete bland mosambikanska flyktingkvinnor i Malawi

Mosambik ligger vid den östra kusten av södra Afrika. Efter att landet uppnådde självständighet, år 1975, började där ett inbördeskrig. Läget stramades till under åren 1986-1987 och en stor del av befolkningen, framförallt från landsbygden flydde. Över tre miljoner av den mosambikanska befolkningen beräknas ha flytt inom det egna landets gränser medan över två miljoner har kommit som flyktingar till de närliggande länderna (BIP, 1991). Under året 1992 ökade flyktingströmmen ytterligare på grund av hungersnöd som den ödesdigra torkan i större delen av södra Afrika var orsak till.

I oktober 1992 i Rom undertecknade de stridande parterna FRELIMO och RENAMO ett fredsavtal. Nu, över ett år senare, har strömmen av utvandrare vänt. Den spontana återflyttningen tillbaka till Mosambik har börjat trots att många ännu tvivlar på att freden denna gång verkligen håller. Återflyttningen försvåras dessutom av landminor i Mosambik och en obefintlig infrastruktur. Många områden i Mosambik är ännu otillgängliga där vägar är förstörda.

Liksom i Mosambik är huvuddelen av befolkningen i Malawi självförsörjande jordbrukare. Malawi är ett unikt land i och med att landet tagit emot förhållan-

devis mest flyktingar i hela världen. Vid slutet av 1992 fanns i Malawi över en miljon mosambikanska flyktingar (Office of the President and Cabinet, Malawi, 1992). Var tionde person bosatt i Malawi var alltså flykting.

År 1987 hade tillströmningen av flyktingar från Mosambik antagit så stora proportioner att Malawi bad om bistånd från FN:s flyktingkommisariat (UNHCR) för att klara av flyktingarnas underhåll. Med hjälp av UNHCR grundades sammanlagt 16 flyktingläger i Malawi. Somliga av dem är inte läger i egentlig bemärkelse utan består av bösättningar där den malawiska bybefolkningen har utökats med mosambikanska flyktingar. Antalet flyktingar på de olika lägren varierar mellan 5000 till närmare 100 000 på de största. FN:s flyktingkommisariat sörjer för att varje läger har nödvändig service som kan trygga flyktingarnas grundläggande behov av näring, klädsel, bostad, sjukvård samt skolgång för barnen.

Finlands Flyktinghjälp var en av många frivilliga organisationer som i början av året 1992 anlände till Malawi för att bistå flyktingarna. Mentalvårdsprojektet som Flyktinghjälpen initierade fungerar på två läger, Chifunga och Luwani, i den sydöstra delen av Malawi. Artikelnen baserar sig på erfarenheter från det psykosociala arbetet bland de mosambikanska kvinnorna på de två flyktinglägren.

Qvarnström, Ann-Christin, FK, psykolog, sjuk- och barnskötare, har sedan januari 1992 arbetat som konsulterande psykolog för Finlands Flyktinghjälp i Malawi, Afrika.

Den mosambikanska kvinnan från jordbrukssamhället

Befolkningen i Mosambik följer i hög grad patrilineära traditioner och samhället kännetecknas av att männen innehar en dominerande roll över kvinnan. Även i somliga matrilineära släkter eller folkstammar förväntas mannen fatta de avgörande besluten. En kvinna som saknar äkta man bör falla tillbaka på sin far eller sina manliga släktingar när hon behöver en manlig rollgestalt.

Majoriteten av de mosambikanska kvinnorna från jordbrukarsamhället saknar förmåga att läsa och skriva, vilket försätter dem i en ofördelaktig situation även när det gäller sociala och ekonomiska frågor trots att de har en avgörande roll i produktionen av livsmedel. I det följande påståendet från en mosambikansk kvinna åskådliggörs underordnade roll: "Ett hem där beslut fattas av kvinnor är inget hem".

Kvinnor och barn utgör majoriteten av flyktingbefolkningen i de flesta länder. Så också på flyktinglägren Chifunga och Luwani i Malawi där omkring 75% av invånarna består av kvinnor och barn. Männen har värvats till soldater eller har avlidit i inbördeskriget i Mosambik. En familj som består av en ensamstående mor med fyra eller fem barn är ingen ovanlig familjesammansättning på flyktinglägret.

Familjernas boendesituation på lägret påminner om den i jordbrukarsamhällets Mosambik. Också på flyktinglägret består husen av lerhyddor med tak av gräs. Hyddorna består vanligtvis av ett eller två små rum. På flyktinglägret har man i vanliga fall ingen mark att odla utan man är beroende av den mat som utdelas på lägret.

En av de nya rollerna som kvinnan på flyktinglägret har fått sig tilldelad är att köa för familjens matranson. Var fjortonde dag distribueras majs mjöl, salt, bönor

Photo: The Finnish Refugee Council

och jordnötter. Socker, olja och tvål utdelas en gång i månaden. För att få grönsaker, fisk eller kött, är hon tvungen att handla med den malawiska befolkningen, som bor i närheten av flyktinglägret. Många kvinnor uppfattar att köandet efter förödenheter hör till hennes åligganden även om det finns en familjefar som står sysslös och kunde ta över ansvaret för detta.

Omständigheter på flyktinglägret som framkallar stress

De följande observationerna är mestadels plockade ur personliga erfarenheter från arbetet bland flyktingkvinnorna. Många antaganden har ytterligare bekräftats av en forskningsrapport om mosambikanska flyktingkvinnors psykiska välbefinnande. Undersökningen utfördes bland kvinnor på flyktinglägret Ukwimi i Sambia (McCallin 1990).

För många kvinnor tar upplevelsorna av våld inte slut trots att de når en tillvaro av fred på flyktinglägret. Man har i allmänhet antagit att den utökade familjen, där flere generationer lever tillsammans, skyddar kvinnan från familjevåld i och med att våldsutövaren sällan går fri från bestraffning. Men de flesta familjer har likväl flytt till Malawi utan ett socialt skyddsnät av släktingar och vänner.

De finns antagligen många orsaker till familjevåld som riktas mot kvinnan på flyktinglägret. Vanligt bland de olika mosambikanska traditionerna är att familjefadern är den som tillför familjen pengar utifrån, antingen gemon att sälja egna, odlade produkter eller genom att anställning utanför hemmet. På flyktinglägret händer det emellertid att det är kvinnan, och inte hennes man, som blir erbjuden arbete. När kvinnan övertar rollen som familjens försörjare kan mannen känna sin ställning hotad.

Familjemedlemmarnas roll ändras

Den mosambikanska kvinnans traditionella roll som vårdare av familjen förändras inte nämnvärt fastän hon hamnar i en ny situation som flykting i en lägermiljö. Däremot ändras mannens roll radikalt eftersom han på lägret vanligtvis inte kan fortsätta med de arbetsuppgifter som han tidigare utfört. Sysslösheten bidrar också till frustration. Ett våldsamt beteende kan vara ett försök från mannens sida att återställa det traditionella mönstret av makt inom familjen. Männen rikliga alkoholbruk, som inte är ovanligt på flyktinglägret, har med stor sannolikhet också samband med våldet och kan ytterligare ses som ett sätt på vilket mannen försöker klara av sin nya, hotande situation.

På flyktinglägret är den mosambikanska kvinnan ofta indriven i en situation där hon tvingas acceptera månggifte. Det finns fler kvinnor än män och en ogift kvinna har en låg social status. Det är svårt för en ensamstående kvinna att underhålla sin familj. I somliga stammar anses det inte önskvärt att kvinnan bygger sitt hus eller reparerar taket. Det anses heller inte lämpligt att ta emot hjälp från män utanför slakten. En ensamstående kvinna kan bli utsatt för sexuell exploatering. För att få hjälp och för att trygga sin sociala ställning i flyktingsamhället accepterar hon att bli mannens tredje eller fjärde hustru.

En låg livskvalitet framkallar stress

I diskussioner med kvinnorna framför de i första hand bekymmer av konkret art. Det är dock naturligt i synnerhet då deras kultur inte har en tradition av att särskilja - eller nödvändigtvis ens äger ord för att benämna - rent känslomässiga reaktioner. Flyktingkvinnornas dagliga

bekymmer handlar om grundläggande behov såsom otillräcklig mat för familjen, barnens dåliga klädsel och sjuklighet samt avsaknad av pengar. I förtroliga samtal med kvinnorna beklagar sig många över att männen opponerar sig mot att använda kondom. På flyktinglägret är barnens födelsetal högt vilket är tungt för kvinnan och tär på hennes hälsotillstånd.

Trots att maten till sin kalorimängd är fullödlig saknar kvinnorna variation i sin diet. Den ensamförsörjande kvinnan letar ständigt efter arbete, både på flyktinglägret och utanför, som kunde ge hennes familj inkomst. Kvinnorna behöver pengar till grönsaker och till kläder för familjen. Å andra sidan sade en kvinna: "Fastän jag skulle finna ett jobb är jag ändå alltför svag och hungrig för att orka utföra arbetet". En som känner till hur begränsade möjligheter dessa kvinnor har till förvärvsarbete, förstår hur obefintliga ekonomiska resurser bidrar till att underbygga känslor av hjälplöshet, beroende och otrygghet. Även i undersökningen av mosambikanska kvinnor i Ukwimi intog bekymmer över den materiella nöden en framträdande plats.

- 70% av kvinnorna uppgav att deras största bekymmer och mest stressfyllda omständighet utgordes av familjens dåliga ekonomi och barnens hälsotillstånd.
- 84% av kvinnorna framförde de återkommande minnesbilderna från de traumatiska upplevelserna samt oron över omständigheterna på flyktinglägret.

"Livet på flyktinglägret är inget riktigt liv", förklarar en kvinnlig lärare. "Det är som att pumpa vatten — ett tungt arbete som måste utföras varje dag — du väntar och hoppas att du en dag är lycklig nog att ha ett riktigt liv".

Den mosambikanska kvinnans traumatiska upplevelser

Inbördeskriget i Mosambik har varit särskilt grymt mot den civila befolkningen. När kvinnans traditionellt tunga arbete och de stressfaktorer som finns på flyktinglägret läggs till de traumatiska upplevelser från kriget som hon ytterligare bär på är det mer än uppenbart att hennes psykiska jämvikt är allvarligt utsatt.

De flesta kvinnor här har varit vittnen till våld. Många har också själv fallit offer för våldshandlingar och tortyr. Närapå varje kvinna har någonsång varit tillfångatagen av soldaterna och då blivit tvingad att bära soldaternas utrustning och proviant på deras färder genom byarna. Att vara tillfångatagen betydde ofta att kvinnan blev sexuellt utnyttjad. Tiden för fångenskap kunde variera från ett par dagar till flera månader - tills kvinnorna blev frigivna eller själva fann en möjlighet att fly.

Undersökningen om mosambikanska flyktingkvinnor i Sambia ger följande detaljerade beskrivningar beträffande kvinnornas upplevelser (McCallin 1990):

- 79% hade upplevt olika traumatiska upplevelser
- över 40% hade varit närvarande då någon mördats
- 49,5% hade sett eller visste om någon som blivit torterad
- 39% hade upplevt att deras hus har genom sökts av soldater
- 3% uppgav att de hade blivit sexuellt utnyttjade, medan var tredje kvinna sade sig ha varit närvarande eller kände till någon som blivit sexuellt exploaterad

Det är troligt att antalet kvinnor som blivit sexuellt exploaterade är långt högre än vad siffran låter ange. Mera förtroliga

diskussioner med kvinnorna bekräftar detta, liksom också samtalsämnets kontroversialitet. Många kvinnor uppfattar att det är hon själv som bär skulden till våldtäkten och att hennes äkta man har rätt att förskjuta henne om han får reda på vad hon varit utsatt för. Att utan förbehåll yppa en dylik händelse kunde innebära att hon riskerar sitt äktenskap och sociala trygghet.

Det uppstår ett liknande mönster när kvinnorna från Chifunga och Luwani beskriver händelserna i Mosambik. De berättar om soldater som utan förvarning anfaller byn. Soldaterna kräver vanligtvis mat, pengar eller föremål såsom cyklar. Ifall detta inte finns att få attackerar de huset eller byn, bränner ner hyddor dit de först kan ha inföst människor, eller dödar besinningslöst män, kvinnor eller barn. Kvinnorna har beskrivit handlingar med de mest grymma och tragiska inslag.

Flyktingkvinnornas psykologiska reaktioner

Över fem år har förflutit sedan en av kvinnorna, Roza, genomgick de traumatiska upplevelserna då hon förlorade sin familj och all sin egendom och var tvungen att fly från sin by. Hon har fortfarande mardrömmar. Minnesbilder och tankar om hennes man och barn dyker ständigt upp.

Rozas första reaktion på frågan om hur hon nu känner sig när hon tänker på vad hon upplevde i Mosambik kan först te sig överraskande. Hon svarar att hon inte har några som helst känslor vid tankar om händelserna. För att klara av massiva traumatiska upplevelser och känslor som de för med sig har hon tvingats till att undantränga sina känslor. Hennes känslor är i alla fall inte helt och hållet förstelnade för senare i samtalet

förmår hon igenkänna känslor som är förknippade med händelserna.

Liksom Roza, lider många av kvinnorna på flyktinglägret både av psykiska och psykosomatiska besvär. Utöver de ständigt återkommande minnesbilderna av våldshandlingar som de bevittnat och som dagligen stör deras tankevärld klagar de ofta över svindel samt värk i ryggen eller huvudet. En del kvinnor har svårt att somna in och deras sömn störs av mardrömmar. En kvinna berättade med oro om en ständigt återkommande dröm där hennes två barn, som båda dött i kriget, kom till henne och bad henne om något, men hon fick inte reda på vad de sade. Den här kvinnan bär antagligen på känslor av skuld över att hon inte hade förmått skydda sina barn ifrån krigets grymhet. Många kvinnor beklagar sig över trötthet, aptitlöshet och apati. Även tankar om självmord har kommit fram i samtalen med en del kvinnor.

Många kvinnor på flyktinglägret lider således av psykiska eller PTSD-besläktade (Post-traumatic stress disorder) symptom. Dessa symptom är normala reaktioner framkallade av upprepade förluster och massiva traumatiska upplevelser. Om känslorna av sorg, hopplöshet och besvikelse inte får en kanal, inte kan förklaras, kan de leda till tillstånd av kronisk stress eller allvarlig psykisk störning. Sorgen kan övergå i depression eller i ett psykotiskt sammanbrott.

Den otillgängliga modern

När modern lider av psykiska symptom påverkas också relationen till hennes barn. En svårt traumatiserad och depressiv mor lever så intensivt i sin egen minnesvärld att hon har svårt att ta till sig sina barn, hon blir känslomässigt otillgänglig för dem.

En kvinna med sin 6-åriga dotter hade upprepade gånger identifierats som undernärda och blivit omhändertagna på lägre sjukhus. Personalen besökte familjen i deras hem efter utskrivningen från sjukhuset. Varje gång fann de mor och dotter i samma undernärda tillstånd trots att de samtidigt också fann mat i hemmet. Efter att detta hade upprepats ett antal gånger tog sjukhuspersonalen kontakt med mentalvårdsprojektets personal som besökte familjen. Intervjun med den ensamstående modern visade en djupt deprimerad kvinna som inte hade initiativ nog att tillreda mat åt sig och sin dotter.

Det finns också ett samband mellan den stress som modern upplever och svårigheter i barnets uppfostran. Modern blir mera mottaglig för stress i det dagliga livet, hon blir lätt irriterad, kan uppfatta de dagliga sysslorna som överkomliga och barnens krav på uppmärksamhet som en ytterligare börda.

Skyddande faktorer

I forskningen kring flyktingkvinnor (McCallin 1990; Punamäki 1986) har man identifierat socialt nätverk, religiös övertygelse och god ekonomi som skyddande omständigheter som är väsentliga för hur kvinnorna klarar av att hantera stress.

Att leva tillsammans med den utvidgade familjen och uppfatta släktingarna som stödjande, att vara gift och ha en välfungerande relation till maken eller att ha goda vänner som kvinnan har tid att umgås med är alla omständigheter som stöder flyktingkvinnan att bemästra sin situation. En religiös övertygelse hjälper en att klara av den extrema situationen där olika stressfaktorer staplas på varandra. Många kvinnor bekräftar att de söker tilltro till religionen när situ-

ationen känns svår. Däremot saknar de flesta både ett socialt nätverk och ekonomiska förutsättningar vilket gör dem ytterst sårbara.

Psykosocialt arbete på flyktingläger

I januari 1992 inledde Finlands Flyktinghjälp ett mentalvårdsprojekt på två flyktingläger, Chifunga och Luwani, i Malawi. På de båda flyktinglägren byggdes verksamhetscenter där grupperna av kvinnor och barn möts. Personalen som leder projektet är mosambikaner och själva flyktingar. Gruppledarna har erhållit en kort skolning varefter de får kontinuerlig arbetshandledning av malawisk personal med utbildning i psykologi och socialvård. Hittills har sammanlagt ca 90 gruppledare utbildats.

Projektets personal håller möten på flyktinglägret där de berättar om verksamheten och informerar om symptom och reaktioner som är vanliga hos människor som blivit utsatta för våld och förlorat anhöriga i kriget. De kvinnor som är intresserade blir inviterade till grupperna som kommer samman två gånger i veckan för att diskutera problem. I grupperna kan man också lära sig barnavård, handarbete, bakning, hygien samt sjunga och dansa traditionella dansar. Barnen har egna lekar och lyssnar till sagor medan deras mödrar fullföljer sitt program.

Terapi på kvinnornas villkor

Att se flyktingkvinnorna som riskgrupp kan lätt leda till att man samtidigt betraktar dem enbart som offer. En av utgångspunkterna i programmet har varit att inte koncentrera sig på kvinnornas svagheter, utan att finna de resurser de har och bygga upp de terapeutiska aktiviteterna med dem som utgångspunkt.

Tanken är att varje kultur har sina egna metoder att hjälpa individern klara av kriser.

Verksamheten i kvinnogrupperna har ständigt utvecklats och strävar efter att anpassas till kvinnornas behov. I början av projektet intog diskussioner med färdigt planerade teman en central plats. Efter en tid började deltagandet sjunka och kvinnorna visade sig besvikna över att de inte erhöll materiell hjälp via programmet. Det var inte naturligt för dem att enbart sitta och diskutera. Därför har färdigheter såsom handarbete och bakning getts mera utrymme. Försäljningen av produkterna har sedan gett kvinnorna ett litet ekonomiskt bidrag. De traditionella dansarna och drömsessionerna ger en möjlighet att också indirekt bearbeta känslor som annars upplevs som besvärliga.

Gruppen strävar till att komplettera de sociala nätverk som många på flyktinglägret helt saknar. Det är en befriande upplevelse att veta att de inte är ensamma om sina sorg och rädsla. En viktig aspekt är också att hjälpa kvinnorna att se att det finns ett samband mellan krigsupplevelsorna och deras reaktioner. Ökad kunskap ger kvinnan förutsättningar att förstå att det hon känner är normalt och inte tecken på galenskap eller magi.

Diskussioner där kvinnorna med gemensamma krafter hjälper varandra lösa vardagliga problem har under projektets gång fått en allt mera central roll i verksamheten. Väsentligt är vidare att gruppens dagliga program är förutsägbart, att det har en klar början och slut. Genom en regelbunden rytm bidrar gruppen till att skapa trygghet hos kvinnorna.

Att inge hopp

Att förmedla känslor av hopp utgör en av de centrala terapeutiska faktorerna i kvinnogrupperna. Verksamheten bygger långt på att kvinnorna tillsammans strävar till att förbättra sin situation och finna vägar som får dem att blicka framåt.

En av kvinnogruppens medlemmar säger: "Innan jag visste om att gruppen fanns, var jag mycket olycklig... Ibland kändes det till och med som om livet hade förlorat sin mening... Först var det svårt att vara tillsammans med andra, men nu är det så viktigt för mig att vara här, att träffa andra kvinnor som jag kan dela mina bekymmer med istället för att hålla dem inuti mig själv. Gruppen har också hjälpt mig för jag har här lärt mig nya färdigheter som kan göra det dagliga livet lättare för min familj."

Referenser

- BIP, Public Information:** Children, Ministry of Information. Mozambique 1991.
- Madzokere, C.:** "Gender and Work - Past, Present and Future: Situation of Rural Mozambican Women at Mazowe River Bridge Camp in Zimbabwe". *Journal of Social Development in Africa*, 8, (1993):2, p. 23-32.
- McCallin, M. & Fozzard, S.:** *The Impact of Traumatic Events on the Psychological Well-being of Mozambican Refugee Women and Children*. Geneva, International Catholic Child Bureau 1990.
- Office of the President and Cabinet,** Malawi. "Mozambican Refugee Population", August 1992.
- Punamäki, R. L.:** "Stress Amongst Palestinian Women under Military Occupation: Women's Appraisal of Stressors, Their Coping Modes and Their Mental Health". *International Journal of Psychology*. Vol 21, (1986), p. 445-462.

Recognizing the Finnish Pioneer Monument, Towner County, North Dakota

During the summer of 1992, as my family and I were moving across the country to our new destination of Brandon, we stopped at a way-side rest stop along North Dakota Highway No. 5. To my amazement, this rest-stop exhibited a monument that simply read the following inscription in English and Finnish:

FOUNDERS

We dedicate this monument to the memory of the Finnish Pioneers who came here in 1896 and after. They tilled this soil with oxen and horses and lived in houses of earth sod. Through their early efforts we have achieved our present living standard.

North Dakota Finnish Historical Society

PERUSTAJAT

Me pyhitämme tämän patsaan suomalaisten esiraivaajien muistolle jotka tulivat tänne 1896 ja sen jälkeen. He rakensivat tänne turve asuntonsa. Härillä ja hevosilla he ralsasivat nämä maat. Heidän työnsä on laskenut perustuksen tämänpäivän hyvinvoinnille.

Pohjois-Dakotan Suomalainen Historia Seura

After some research into the Finns of the area, the origin of this monument was also discovered. The N. D. Finnish Historical Society had its beginnings in 1954, when Dr. K. Koski of Iron River, Michigan, resettled to the town of Rolla. Dr. Koski was interested in establishing a historical society among the Finnish settlers of the area, and gained support from local residents. Numerous Finns joined the society, which aimed to collect historical data and information on the early pioneers of the area, who arrived in 1896 and thereafter.

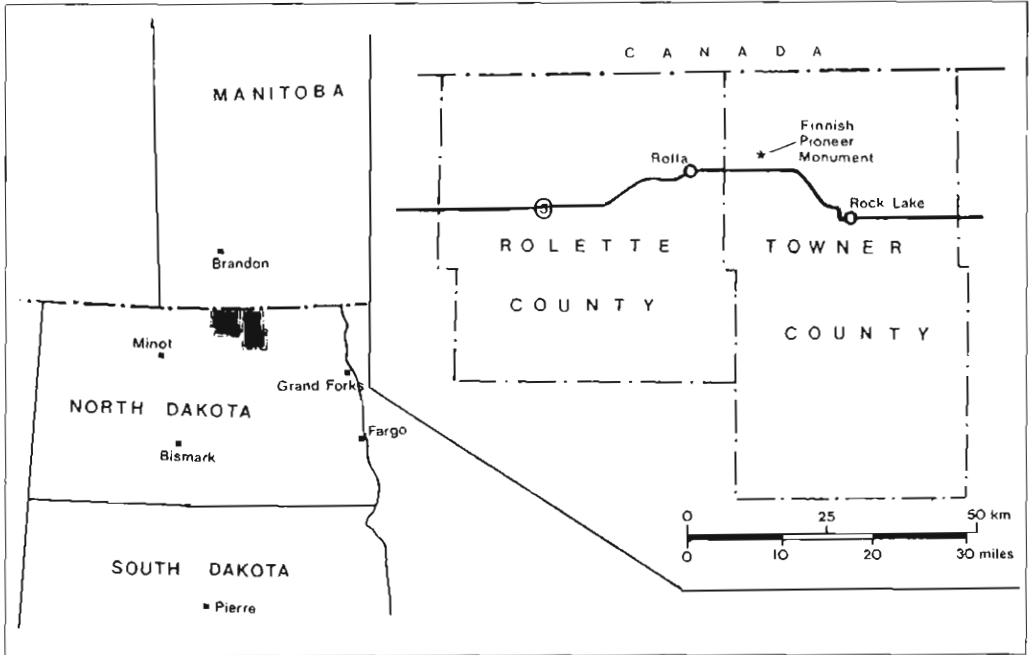
A memorial was to be erected as part of the 50th anniversary of the Finnish settlement in the area. The granite statue, ordered

by the society, was delivered on June 28th, 1956 to the site chosen by the members. This site was along Highway 5, some 7.5 miles east of Rolla, on a farm lot donated by the Johnson family, a Finnish farm family (Kontio, 30). The unveiling of the pioneer monument took place on Sunday, July 8th, 1956. During this day, which also incorporated the celebration of Finnish Independence, the people of the area arrived en masse to commemorate the pioneers who founded and helped establish a better life for themselves and their descendants.

While the pioneer monument was thus established in 1956, the colour and flare of the monument had weathered and faded over the years. The N. D. Finnish Historical Society reached its peak in membership during these years as well, with some 80 members. Since then, the society membership declined, and the society ceased to exist in the 1960-70's. In an effort to bring some interest and pride back to the Finns who still live in the area, a Mid-Summer celebration was organized for July 26th, 1993, which included the re-painting of the Finnish and American flags on the pioneer monument. Numerous residents took turns painting the granite monument, followed by a barbecue picnic, along with music and entertainment aimed to challenge the area residents to recognize the upcoming 100th anniversary of the founding of the Finnish farmsteads in the area.

While my finding of a Finnish monument along the highway led to interesting research dealing with Finnish ethnic churches and the Finns of the area – which are to be published elsewhere – the monument and the events that took place over the summer of 1993 are to be recognized as well.

Mika Roinila
Brandon, Manitoba
Canada.

Roinila brothers (author middle) at the monument of Finnish pioneers, Mid-Summer 1993

Ensimmäisen MEV-seminaarini opetus: istumalihaksia tarvitaan

Huhtikuun yhdeksäs pidettiin Turun Siirtolaisuusinstituutissa **Muuttoliikkeiden ja etnisyyden tutkijaverkoston** seminaari, johon kokoontui nelisenkymmentä lähinnä Suomeen suuntautuvan siirtolaisuuden ja pakolaisuuden tutkijaa sekä melkäläinen; auttamattomasti myöhäissyntyinen amerikansiirtolaisuuden tutkija. Siirtolaisuusinstituutti päästi kuitenkin minutkin irti: olin yksi illan yhdeksästä alustajasta.

MEV-seminaari oli ensimmäinen Siirtolaisuusinstituutin järjestämä tilaisuus, johon olen osallistunut. Toisaalta, enpä lyhyen tutkijana oloni aikana ole vielä ehtinyt juuri seminaareissa vanhentua. Päivän mittaan huomasin, että istumallhaksia on syytä jatkossa kehittää! Tässä jäin selvästi jälkeen vanhemmista seminaariveteraaneista, niin puutunut olo oli kymmenen tuntia kestäneen seminaarin loppumetreillä.

Siirtolaisuusinstituutin väki oli rakentanut yhdelle päivälle paljon, mutta samalla mielenkiintoista ohjelmaa. Seminaarin avasi instituutin joh-

taja, *Olavi Kolvukangas*. Hänen jälkeensä tohtorit *Jochen Blaschke* Berliinistä, *Jan Hjarnø* Tanskasta ja *Tomas Hammar* Tukholmasta selvittivät maldensa siirtolais- ja pakolaistutkijoiden verkkoa. Iltapäivällä me suomalaiset jäimme keskustelemaan oman tutkijaverkon tilasta. Tutkijoiden yhteydenpitovälineiksi nostettiin tuttu lehti "Siirtolaisuus-Migration", sähköposti ja seminaarit.

Tutkijoiden yhdeksän alustusta pääsivät alkamaan himpun verran myöhässä. Lisäksi tutkimuksistaan innostuneiden on luonnollisesti vaikea pysyä alustuksille annetun viidentoista minuutin rajoissa. Illan toiseksi viimeisenä alustajana ei tarvinnut paljon katsella ympärilleen, kun huomasin, miten puutuneita kaikki alkoivat jo olla. Rämpelsin alustukseni jotenkin lävitse. Pelastus oli etukäteen laadittu ja kaikille ennen alustusta jaettu sivun mittainen tiivistelmä.

Tärkeintä kuitenkin oli, että sain alustuksen myötä karistettua pois koko päivän minua vaivanneen

muumioituneen olon. Siinä tajusin, että aikaisemmin pääasiassa suomalaiseseen kaukoliikenteeseen keskittynyt Siirtolaisuusinstituutti on tehnyt hienon oivalluksen: Instituutin suojissa yhdistyvät sekä suomalaisten siirtolaisuuden historia että nykyajan Suomeen suuntautuva siirtolaisuus ja pakolaisuus. Olen varma, että molempien alojen tutkijoilla on jo ollut, ja jatkossa on, paljon annettavaa toisilleen. Vieraaseen maahan menneiden suomalaisten siirtolaisten työ-, perhe-, ihmissuhde-, identiteetti- ja monet muut ongelmat ovat olleet vastaavanlaisia kuin nykyään Suomeen muuttaneiden ulkomaalaisten. Idealistisesti voisi ajatella siirtolaisuushistorioitsijoiden tehtäväksi laajemman ymmärryksen levittämisen. Ehkä suomalaiset oppisivat suvaitsevammin suhtautumaan ulkomaalaisiin, jos he tajuaisivat, kuinka meitä meni satojatuhausia vuosisadan vaihteessa Amerikkaan ja 1960-luvulla Ruotsiin – ja heidät otettiin siellä vastaan! Nyt on sitten meidän vuoromme.

Erityisen kiinnostuneena kuuntelin Elina Ekholm alustusta ”Käymässä vai jäämässä – pakolaisten elämää Suomessa”. Ekholm mm. tutkii, miten kauan pakolaisilta menee tasa-arvoisen aseman saavuttamiseen. Omaan mieleen hilpi heti kuva rähjäisessä kaivoksessa, valtavilla tukkisavotoilla ja lännen satamissa työs-

kentelevistä amerikansuomalaisista, jotka tuskailivat jenkkien kanssa, kun eivät osanneet kieltä ja tunsivat olevansa pohjasakkaa. Varsin monet sitten kasvattivat omista lapsistaan niin amerikkalaisia, että siinä oma kielikin unohtui. Kehitys jatkui niin, että hyvin monet kolmannen polven amerikansuomalaiset kiinnostuivat juuristaan. Tämä näkyy mm. suurena historioitsijoiden joukkona.

Kaiken kaikkiaan ensimmäinen seminaarimatkanani täältä Tampereelta sinne Turun Siirtolaisuusinstituuttiin onnistui. Sen tiesin jo aikaisemmin instituutissa käyneenä, että laitoksen väki on mukavaa ja palveluhenkistä. Seminaarissa yllätti vielä hyvä tarjoilu: kahvia päivällä ja iltapalaa illalla. Meikäläinen, työtön tutkijan ketale, pärjäsi tarjoilun ansiosta koko päivän omien eväiden, kolmen karjalanpiirakan, parin banaanin ja omenan turvin.

Seminaarin jälkitunnelmissa

FK Ossi Viita,
Tampereen yliopisto

Siirtolaisvitsejä

Vanha amerikansuomalainen oli visiitillä entisessä kotimaassaan ja tahtoi vähän laskea leikkää naapureittensa kanssa. Kehuttuaan oman farminsa maasta taivaaseen kertoi hän koko tilansa maa-alueitten autolla kiertämiseen menevän koko päivän.

Entinen kotikylän naapuri kuuntelee pääkallellaan amerikansuomalaista ja tokaisee: ”Niin, oli minullakin kerran sellainen auto.”

* * *

Laihialainen oli tulossa Amerikasta laivalla kotimaahan. Jossakin meren selällä laiva törmäsi karille ja uppoaminen uhkasi. Ihmisillä oli kova hätä. Huudettiin apua ja voiteltiin. Laivan kapteeni jo kysyi:

”Onko joukos ketään sellaista matkustajaa, joka osaas mitään virren värsyä?” Kuukaan ei sattunut sellaista muistamaan, kaikki vain vaikeroivat. Kapteeni huusi uudelleen: ”Onko ketään, joka osaas mitään kirkollista toimitusta?” Silloin ilmoitautui tämä laihialainen ja sanoi: ”Mä kyllä voin koota kolehrin.”

Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen ja
Ammatti-Instituutin järjestämä koulutustilaisuus

Psychological Acculturation and Adaptation of Forced Migrants

20.–21.6.1994 Ammatti-instituutissa, Yrjönkatu 11 A, Helsinki

Huom. paikka ja kesto ovat muuttuneet!

Kouluttajana professori **John Berry**
Queen's University, Canada

Ohjelma pohjautuu hänen Oxfordin yliopistossa (UK)
Refugee Studies Programme -koulutusohjelmaa varten toteuttamaansa
samannimiseen opintokokonaisuuteen.

Tervetuloa!

Ammatti-instituutti, puh. 90-540 3556
Jyväskylän yliopisto, puh. 941-603 740 tai 605 745

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusohjelma Määrärahat haettavana syyskuussa

Suomen Akatemia on valmistellut tutkimusohjelman, joka pyrkii vahvistamaan Suomessa näihin alueisiin kohdistuvaa ensisijaisesti yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden alojen tutkimusta. Ohjelma pyrkii edistämään Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusta Suomessa sekä tukemaan korkeatasoisten tutkimusryhmien muodostumista. Yhtenä painopistealueena on muuttoliike Suomeen ja sen vaikutukset työmarkkinoihin.

Ohjelmaa on tarkoitus toteuttaa yhteistyössä tutkimuksen kohdealueiden tutkijoiden kanssa. Yhteistyö myös muiden ulkomaisten tutkijoiden kanssa on suositeltavaa.

Akatemia julistaa haettavaksi ohjelman määrärahat tämän vuoden syyskuussa. Rahoitusta voidaan osoittaa myös tutkijavierailuihin, tutkijankoulutuskursseihin ja yhteisseminaareihin kohdealueen tutkijoiden kanssa. Tähän voidaan käyttää samaan aikaan haettavana olevia itäisen Euroopan maiden kanssa solmittujen tutkijanvaihtosopimusten mukaisia vaihtostipendejä.

Ohjelmaan sisällytettävät tutkimushankkeet toteutetaan vuosina 1994–98. Ohjelmalle tullaan asettamaan koordinoitiryhmä, jonka tehtävänä on yhteydenpito eri hankkeiden välillä mm. järjestämällä seminaareja ja tutkijankoulutustilaisuuksia sekä muutoinkin huolehtimalla tiedonvaihdosta tutkijoiden kesken.

Ohjelmaa voi tilata osoitteella:
Suomen Akatemia, PL 57, 00550 Helsinki
puh. 90-774 881

(Lähde: Suomen Akatemia tiedottaa 4/1994)

Suomen pakolais- ja siirtolaisuuspolitiikan periaatteet. Komiteamietintö 1994:5. Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintö I. Helsinki 1994. 66 sivua.

Maahanmuuttopolitiikkaa koskeva keskustelu aktivoitui Suomessa 1980-luvun lopulla. Nousukauteen liittyvää työvoimapolitikkaa suunniteltiin ratkottavan vapauttamalla työvoiman maahanmuuttoa. Pian kuitenkin havaittiin, että maaltamme puuttuu kokonaisnäkemys tavoiteltavasta maahanmuutosta. Keväällä 1990 Siirtolaisuusasiain neuvottelukunta julkisti mietintönsä "Suomi ja ihmisten liikkuvuus muuttuvassa Euroopassa" (kom.miet. 1990:46). Mietinnön ilmestyminen ajoittui taloudelliseen nousukauteen ja julkaisussa ratkottiin paljolti työvoimapolitikkaa liittyviä ongelmia. Mietinnön kunnianhimoisena tavoitteena oli ottaa kantaa myös Suomen väestökysymykseen pidemmällä aikavälillä. Todettiin, että silloisella väestökehityksellä (luonnollisella väestönkasvulla yhdistyneenä positiiviseen muuttotaseeseen) maamme väkiluku laskisi seuraavien 60 vuoden aikana mahdollisesti neljään miljoonaan.

Mietinnön ilmestymisen jälkeenkin Suomen maahanmuuttopolitiikka oli edelleen kuin ajopuu – se selasi tapahtumasta toiseen kiivaan kansalaiskeskustelun saattamana. Suomen ulkomaalaispolitiikkaa ovat tällä vuosikymmenellä muovanneet mm. presidentti Koiviston inkeriläisnäkemykset, somalien ja kurdien "yllätykselliset" tulot Virossa Suomeen, entisen Jugoslavian alueen pakolaisille tehty poikkeuslaki jne.

Mietinnön keskeisenä tavoitteena on määritellä ne päämäärät ja suuntaviivat, joiden pohjalta on mahdollista ottaa huomioon uudet kehitysvaiheet. Mietinnössä on useita toimenpide-esityksiä, joiden tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kohtelua tasa-arvoperiaatteen pohjalta suhteessa kantaväestöön ja luoda hyvät edellytykset maahanmuuttajien sopeutumiseksi suomalaiseen yhteiskuntaan.

Suomen väestökehitystä tarkastellessaan neuvottelukunta pitää kansallisena lähtökohtana sitä, että maamme väestö säilyy vähintään nykyisellä tasollaan ja on tästä tarvittaessa hallitusti kasvatettavissa. Samoin neuvottelukunta katsoo, että sosiaali- ja perhepolitiikan keinoilla aikaansaataavaa syntyvyyden lisäämistä tulee täydentää positiivisella, noin 10 000 henkilön muuttovoitolla.

Neuvottelukunta ei erikseen mainitse, mitkä ovat ne mahdolliset sosiaali- ja perhepoliittiset keinot, jotka saisivat aikaan väestönkasvua. Suomen kaltaisessa länsimaassa on tunnetusti vaikea perhepolitiikan avulla saada kantaväestön syntyvyyslukuja kasvamaan, joten tässä suhteessa kannanotto jää roikkumaan ilmaan.

Mietinnössä maahanmuutto nähdään myös resursseina, voimavarana. Komitea esitti kiintiöjärjestelmän luomista ohjaamaan työvoimapolitiikkaa maahanmuuttoa. Ohjeellisten ja joustavien kiintiöiden puitteisella sellaisienkin henkilöiden, joilla ei ole työpaikkaa Suomessa tiedossa, olisi mahdollista saada työoluvat silloin, kun omaavat Suomen kannalta hyödyllisen taustakoulutuksen ja työkokemuksen. Julkaisussa onkin useita konkreettisia ehdotuksia ulkomaalaisten tietotaidon hyödyntämisestä. Esimerkiksi venäjänkielentaitoisia olisi rekrytoitava lähialueyhteistyöhön. Samalla voitaisiin työllistää entisen Neuvostoliiton alueelta tulleita.

Vaikka komitea onkin eräissä kannanotoissaan liberaalin maahanmuuton kannalla, esitetään toisaalta tiukennuksia vallitsevaan maahanmuuttokäytäntöön. Useassa kohdassa uusien menettelytapojen taustalla lienee pyrkimys sopeuttaa suomalainen menettely Euroopan Unionissa vallitsevaan. Tämä on ymmärrettävää, sillä Unionissa turvapaikanhakemuksen sekä viisumin käsittelyn tekee tulevaisuudessa vain yksi valtio.

Pakolaispolitiikan linjarvedot ovat kirjan keskeisintä ja ehkä parhaiten perusteltua antia. Neuvottelukunta esittää, että Suomen nykyinen vuosittainen pakolaiskiintiö nostettaisiin 500:stä 1000:een ja että kiintiöpakolaisten valinnassa noudatettaisiin edelleen humanitaarista perustelua. Samoin mietinnössä korostetaan oikeasuuntaisesti sitä, että maamme tulee osallistua pakolaisuutta synnyttävien kriisien ennaltaehkäisyyn itse kriisialueilla.

Maahanmuuttajille suunnattavissa palveluissa komitea on ollut runsaskätinen. Paljon esitetään erilaisia asumis-, työvoima-, opetus-, sosiaali-, oikeuspalvelu-, tiedotus- ja tulkkauspalveluja. Esitykset jäävät kuitenkin täsmentämättä ja ovat siten lähinnä hurskaita toivomuksia.

Opetuspalvelujen kehittämisessä "maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin ylläpitäminen ja säilyttäminen on turvattava ja etenkin lasten oman äidinkielen opetus on turvattava". Komitea toteaa aivan oikein, että maahanmuuttajalapsen eivät ole tasa-arvoisia koulutuksen suhteen, koska vain pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden lapsille voidaan järjestää valmistavaa opetusta omassa ryhmässä. Tämä resurssi olisi ulotettava koskemaan myös muita maahanmuuttajalapsia.

Kokonaisuutena ottaen mietintö on selvä edistysaskel suomalaisen maahanmuuttopolitiikan saralla. Se ei anna paljoakaan konkreettista, mutta toisaalta sen perusteella on helppo ryhtyä luomaan täsmällisiä esityksiä. Näitä toimenpide-esityksiä suomalaisilta poliitikoilta odottavat viranomaisten ohella myös itse maahanmuuttajat.

Ismo Söderling

Luokan kynnyksen yli. Ruotsinsuomalaiset kirjoittavat kouluhistoriaa. Toimitus: Erkki Vuonokari, Juhamatti Pelkonen. Ruotsinsuomalaisten arkisto. Gummerus, Jyväskylä 1993. 287 s.

Ruotsissa muutaman viime vuoden aikana perustetut suomenkieliset vapaakoulut ovat pitkällisen ja ristiriitoja sisältäneen kamppailun tuloksia. Suomalaisiirtolaiset, ruotsinsuomalaiset opettajat ja vanhemmat voivat syystä ottaa osan siitä kunniaista, että Ruotsin koululaitos on nykyisin niinkin monikulttuurinen ja suvaitsevainen kuin se on.

Ruotsinsuomalaisten kouluhistoriaa valottava kirja *Luokan kynnyksen yli* piirtää kuvan myös siirtolaisten omaa asemaa ruotsalaisyhteiskunnan osana koskevista uudelleenarvioinnista. Kehitys on kulkenut sulautumisesta kohti aktiivista kaksikielisyyttä ja -kulttuurisuutta ja oman vähemmistöidentiteetin muotoutumista. Saman kehityskaaren rinnalla on kulkenut tie äidinkielisestä tukiopetuksesta ruotsalaisluokissa suomenkielisiin luokkiin ja omiin ruotsinsuomalaisiin kouluihin.

Varsin monen kynnyksen yli on todellakin jouduttu kulkemaan, ennen kuin on päästy nykytilanteeseen. Ensimmäinen suomenkielinen ns. vapaakoulu perustettiin Tukholmaan vuonna 1990, minkä jälkeen ruotsinsuomalaisia kouluja on noussut puolenkymmentä lisää. Monia uusia on perusteilla.

Voimakkaimman siirtolaisuuden alkuaikoina 1960–70 -luvulla siirtolaiskoulutuksen johtavana periaatteena oli kielellinen sulauttaminen, assimilaatio. Niinpä ruotsalaiset opettajat neuvoivat maahanmuuttaneita suomalaisvanhempia puhumaan lapsilleen ruotsia, vaikka sanakirjan avulla. Vanhemmat itsekkin uskoivat varsin laajamittaisesti, että vain nopeasti sopeutumalla ja kieltä vaihtamalla voi menestyä ja päästä eteenpäin ruotsalaisessa yhteiskunnassa. Äidinkielisen opetuksen esteenä ei ollut pelkästään sulauttamiseen pyrkivä virallinen koulutuspolitiikka vaan myös suomalaisten omat asenteet.

Vielä 1970-luvun alkupuolella pidettiin vähemmistö- ja kaksikielisyyttäjöitä, jotka toivat esille äidinkielen merkityksen myös ruotsin kielen oppimisen edellytyksenä, ”rohkeina” ja radikaaleina, ruotsalaisviranomaisten mielestä jopa kansalliskiihkoisina. Yhteiskunnassa vallitsevat arvostukset olivat niin paljon vaikuttaneet suomalaisväestöön, että jopa eräisiin suomalaisseurojen kokouksiin – joissa itsekkin olin mukana – osallistuneita äidinkielisen koulutuksen ja vähemmistöoikeuksien puolestapuhujia pidettiin kansankotia

repivinä ”similiteinä” (aikaansa edellä olleen Arturi Similän ajatusten kannattajina).

Muutos oli kuitenkin varsin nopeaa, kuten Markku Peura artikkelissaan kuvaa. Säädettiin ns. kotikielilaki, ja suomalaisseurat olivat 1970-luvun loppupuolella yhdessä suomalaisten opettajien kanssa kärkijoukossa äidinkielistä opetusta vaatimassa. Kuvaan tulivat mukaan vähemmistöpoliittiset painotukset ja siirtolaisvanhempien laajamittaisempi aktivoituminen koululakkoineen 1980-luvulla. Tähän aktivoitumisen ajanjaksoon liittyvät useimmat kirjan artikkeleista. Siitä siirtolaissukupolvesta, joka kävi ruotsalaisen koulun 1950–60 -luvulla, ei ole paljoa kirjoitettu. Arvokasta onkin, että kirjaan on saatu mukaan tuon ajan äidinkielenopetuksen esitaistelijan, Anna-Loviisa Inkisen kokemuksia.

Ruotsinsuomalaisten toimittama kouluhistoria on hyvin monilaineinen teos. Kirjoittajina on entisiä ja nykyisiä oppilaita, opettajia, vanhempia sekä muutama siirtolaisstutkijakin. Mukana on myös valokuvia, oppilaiden piirustuksia sekä kotikielenopettajan arkea esittelevä sarjakuva.

Kuten ymmärrettävää onkin, omakohtaisia kuvauksia laatineet oppilaat edustavat enemmän tai vähemmän sulauttamaan pyrkineen koululaitoksen parasta antia. He kaikki ovat ainakin jotenkin onnistuneita, selviytyjiä. Syrjäytyneet, keltasta pudonneet puuttuvat. Jääkin kaipaamaan tietoa siitä, miten aiemmin pakkosulautettujen koululaissukupolven on käynyt. Eräistä opettajien ja vanhempien kirjoituksista voi ainoastaan päätellä, miten kipeä on ollut suomalaisuutensa ja suomen kielen kieltämään joutuneiden kohtalo puolikielisinä ja juurettomina.

Ruotsinsuomalaisen koulukysymyksen kehitys on esimerkki maahanmuuttajaryhmän tietoisuuden asteittaisesta heräämisestä. Esimerkki siitä, miten vasta kokemuksen kautta tiedostetaan oma vähemmistöasema. Tietä eteenpäin viltoittaa kirjan viimeinen luku, Tove Skutnabb-Kankaan selostus vähemmistöskoulutuksen malleista. Monet niistä saattavat vaikuttaa nykypäivän arkitodellisuutta vasten utopioilta (vaikka ne ainakin kokeiluluna ovatkin osoittaneet toimivuutensa). Toisaalta: miten utopistisia olisivat olleet vaatimukset suomalaisista kouluista Ruotsissa 1970-luvun alussa?

Ruotsinsuomalaisten kokemuksista on varmasti hyötyä myös Suomeen muuttaneiden vieraskielisten lasten kouluopetusta suunniteltaessa. Suomen kouluissa *Luokan kynnyksen yli* -teos sopii hyvin käytettäväksi kansainvälisyyskasvatuksen oheismateriaalina.

Pertti Toukomaa

Sven Tägil (red.): *Den problematiska etniciteten. Nationalism, migration och samhällsombildning*. Lunds universitet, CESIC Studies in International Conflicts, nr 10. Lund University Press, Malmö 1993. 211 s.

Ordet etnicitet används så flitigt att det närapå tömts på innehåll. Den positiva sidan av begreppets flitiga användning är att det lyfter fram behovet av tolerans och förståelse för den kulturella mosaiken i dagens samhälle. Det negativa är att från majoriteten avvikande kulturer exotiseras överdrivet, vilket kan leda till social och kulturell isolering.

Efter det andra världskriget försökte man sopa etnicitetsfrågorna under mattan; modernismens tidevarv skulle göra den irrelevant. Så gick det emellertid inte. I USA började man sedan tala om etniska relationer i stället för rasrelationer. Terminologin var också användbar för att beteckna problem som uppstod med avkoloniseringen av tredje världen. Antropologiska forskningsmetoder hade redan tidigare börjat tillämpas även på de västerländska industrisamhällena, och termerna etnicitet och etnisk grupp började ersätta termer som nationer, nationaliteter och folkgrupper.

Den intressanta CESIC-antologin *Den problematiska etniciteten* är redigerad av professor Sven Tägil. I den första uppsatsen, "Nationer och nationalism: Teoretiska och empiriska aspekter", diskuterar Rune Johansson nationalism och statsbildning i historiskt perspektiv. Analysen faller tillbaka på ett stort antal exempel, historiska och samtida, vilket ger diskussionen bredd och djup. Johansson förkastar tanken att ekonomiska faktorer skulle vara någon förklaring till konflikter med nationella förtecken. Nationalism föder nationalism och i ett läge där de nationella relationerna inom eller mellan staterna blivit inflammerade finns det en tendens att tolka allt agerande i nationella termer. De historiska kopplingarna till dagens situation är särskilt intressanta; enligt Johansson är en paneuropeisk eller panarabisk identifikation i princip möjlig, men detta minskar inte konfliktmöjligheterna, det innebär bara att konfliktobjekten ändras.

I kapitlet "Från deporterade klassfiender till etniska flyktingar", sätter Klas-Göran Karlsson in migrationsprocesserna i Sovjet och de postkommunistiska staterna i ett historiskt sammanhang. Det är mycket intressant att ta del av de rön Karlsson gjort. Under stalintiden karakteriserades den storskaliga och samtidigt olikartade migrationen av den hårt centraliserade sovjetstatens po-

litiska, militära och ekonomiska behov och krav, och också under Brezjneveran reglerades migrationen starkt. Sedan mitten av 1980-talet har utvecklingen varit den motsatta, en både inre och yttre migration har varit en bestämmande faktor för en osäker, av den etniska faktorn beroende politik. Utom migrationen i det östslaviska kärnområdet, kommer de migrationsströmmar som rör sig över statsgränser i det forna Sovjetunionen att bestämmas av diskriminering, hot och konflikter, konkluderar författaren.

Den mest underhållande delen i antologin är Kristian Gerner's "Från Gorbatsjov till Gorbatschow. Etnisk identitet, alkohol och desintegration i Sovjetunionen". Gerner lyfter fram alkoholvanorna som en av faktorerna bakom Sovjetunionens sönderfall och relaterar dessa till såväl etniska som politiska faktorer. Då Gorbatsjov började med sin antialkoholkanpanj fick den för de icke-ryska folken en etnisk färgning, den uppfattades som ett uttryck för Moskvas förtryck. Detta förstärkte de redan existerande tendenserna till etnicisering av politiken, vilket slutligen ledde till Sovjetunionens upplösning!

Jugoslavien är det tydligaste exemplet på vad de etno-nationella krafterna kan orsaka. Kerstin Nyström analyserar den tragiska konflikten i kapitlet "Kriget i Bosnien-Herzegovina: Inbördeskrig och krig mellan Kroatien och Serbien". Jugoslavien upphörde att existera som stat 1992, och följderna var värst i Bosnien-Herzegovina, där den etniska situationen varit mest komplicerad. Den bosniska konflikten har en lång och invecklad bakgrund, som Nyström utreder. Analysen omfattar såväl de etniska som de sociala, ekonomiska och politiska bakomliggande faktorerna. Studien pekar på att samhällsstrukturen i Bosnien-Herzegovina inte utgjorde något hinder för att de olika folkgrupperna skulle ha kunnat fortsätta att leva i fred med varandra, det fanns en tradition av interetniskt umgänge. Kriget i Bosnien-Herzegovina var till väsentlig del ett krig mellan två stater, Serbien och Kroatien.

Det klassiska problemet med antologier är att få de olika bidragen att bilda en helhet; ofta får de karaktären av smörgåsbord, där var och en kan plocka för sig. *Den problematiska etniciteten* är en medelväg. Antologins titel är emellertid litet missvisande eftersom tre av fem avsnitt handlar om Östeuropa utan att detta nämnas i titeln. Ett avsnitt om etnicitetsfrågor t. ex. i EU-länderna eller i tredje världen skulle ha försvarat sin plats.

Forskningsrapporten håller hög standard och förtjänar en större spridning än vad den troligen kommer att få pga. sin anspråkslösa utformning. Den rekommenderas varmt för alla som vill få reda på vad som verkligen har skett och sker i Östeuropa.

Krister Björklund

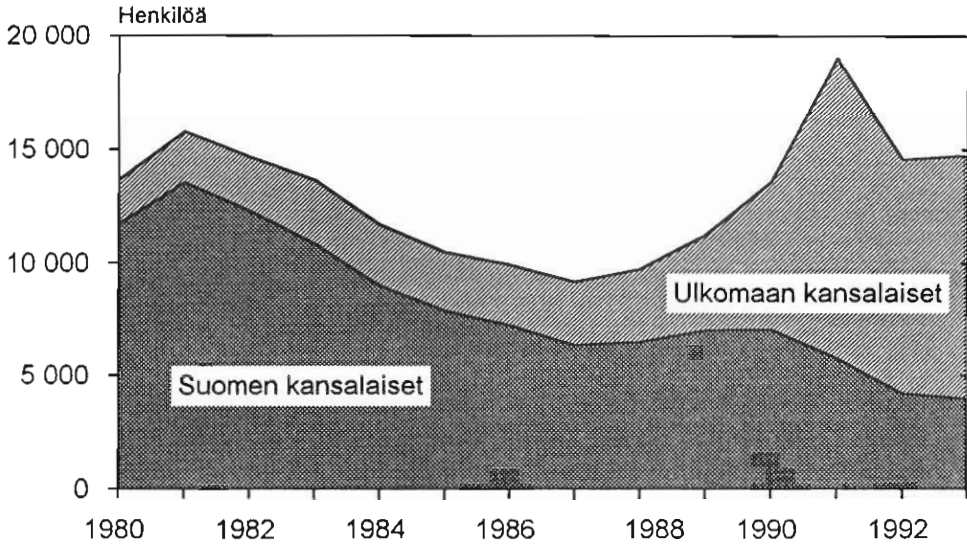
Saapuneita julkaisuja/ Publications received

Muuttoliike/Migration

- Borevi, Karin:** Invandrarbyrån i Uppsala. En studie av en förvaltnings framväxt. Projektet "Pluralismens gränser och möjligheter i ett mångkulturellt samhälle". Delrapport 3. Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet. Uppsala 1993. 57 s.
- Fischer, Peter A.; Straubhaar, Thomas:** Personen-freizügigkeit und Ökonomische Integration: der Nordische Arbeitsmarkt als Vorbild für Europa? Institut für Wirtschaftspolitik, Universität der Bundeswehr Hamburg, Diskussionsbeiträge Nr. 37. Hamburg 1993. 25 s.
- Hallitse mattomasta maahantulosta hallittuun vastaanottoon – Suuntaviivoja toiminnalle.** STM:n monisteita 1992:18. Sosiaali- ja terveysministeriö, Pakolaistoimisto. Helsinki 1992. 21 s.
- Hannula, Reino Nikolai:** An Album of Finnish Halls. Finn Heritage. USA 1991. 166 p.
- Hyltenstam, Kenneth & Kuyumcu, Eila:** Språk – invandrare – arbetsmarknad. Arbetsmarknadsdepartementet. Stockholm 1991. 82 s.
- The Immigrant's Guide to Education in Finland.** National Board of Education. Helsinki 1993. 100 p. (Also in Russian/Myös venäjänkielisenä.)
- Invandring, forskning, politik.** En vänbok till Tomas Hammar. CEIFO, Stockholms universitet. Edsbruk 1993. 256 s.
- Juntunen, Marko:** Miten avioliittosiirtolaisuus syntyi? Marokkolaisten nuorten miesten siirtolaisuuden tausta ja siirtolaisuutta muovaavat sosiaaliset mekanismit. Kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 1993. 111 s.
- Kenttähaali 50 vuotta, 1944–1994.** Finnish Worker's Educational Club. Lake Worth, Florida 1994. 43 p.
- Kronqvist, Eeva-Liisa:** Kaksi kulttuuria – yksi perhe. Kasvatustieteen laudatur-tutkielma. Oulun yliopisto, 1990. 102 s.
- Laari, Outi Katariina:** "Oma kansa" ja "muuta väkeä". Miten ulkomaalaiset sopivat Suomeen suomalaisten mielissä? Sosiologian pro gradu. Helsingin yliopisto, 1993. 125 s.
- Metiäinen, Aappo; Kurko, Kaarlo (toim.):** Entisen Inkerin luterilaisen kirkon 350-vuotismuistojulkaisu, sanoin ja kuvin. Helsinki 1960. 137 s.
- Mustonen, Kati:** Brysselissä työskentelevien suomalaisten ekspatriaattien sopeutuminen. Turun kauppakorkeakoulu, liiketaloustiede: kansainvälisen markkinoinnin tutkielma. Turku 1994. 125 s.
- Nerweyi, Faik:** Kurdit. Sosiaali- ja terveysthallitus. Helsinki 1991. 77 s.
- Nestler, Zsafia:** 6 år av flyktingmottagande. En utvärdering 1985–1990. Upplands Väsby kommun, 1990. 133 s.
- Nuutinen, Antti:** Peruskoululikäisten pakolaisopetuksen kehittäminen Suomessa. Sosiaali- ja terveysthallituksen pakolaistiedotuksen raportteja 1/1991. Helsingin opettajankoulutuslaitos, kasvatustieteen syventävien opintojen tutkielma. Helsinki 1991. 122 s.
- Nyberg, Eva:** Ankomsttiden. En studie av invandrarfamiljers första tid i Sverige. Stockholms läns landsting, omsorgsnämnden. Stockholm 1986. 126 s.
- Nyberg, Eva:** Att påbörja en ständig resa. Om invandrarfamiljers kulturella relationer. Stockholms läns landsting, omsorgsnämnden. Stockholm 1989. 190 s.
- Opettajain opas.** Suomen Pakolaisapu r.y. Helsinki 1994. 30 s.
- Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden infektio-ongelmien ehkäisy.** STM:n monisteita 1993:6. Sosiaali- ja terveysministeriö, Pakolaistoimisto. Helsinki 1993. 16 s.
- Pakolaistyö – sosiaalityön uusi maailma.** STM:n monisteita 1992:20. Sosiaali- ja terveysministeriö, Pakolaistoimisto. Helsinki 1992. 17 s.
- Punamäki-Gitai, Raija-Leena:** Political Violence and Psychological Responses. A Study of Palestinian Women, Children and Ex-prisoners. Tampere Peace Research Institute, Research Reports No. 41, 1990. Jyväskylä 1990. 59 p.
- Räty, Minna:** Monikulttuurien työyhteisö – ammatti-identiteetti koetuksella. Ulkomaisten ja suomalaisten opettajien kokemuksia kulttuurien kohtaamisesta työyhteisössä. Sosiaalipolitiikan pro gradu. Turun yliopisto, 1993. 80 s.
- Schildt, Mila och Runeberg, Arne (red.):** Finlandsbarnen i Danmark. Söderström & C:o förlagsaktiebolag. Helsingfors 1960. 234 s.
- Soininen, Outi Tellervo:** Turun seudun pakolaisten asema työmarkkinoilla ja koulutuksessa. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, 1993. 96 s.
- Suomen pakolais- ja siirtolaisuuspolitiikan periaatteet/Principer för Finlands flykting- och migrationspolitik.** Komiteamietintö/Kommittébetänkande 1994:5. Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintö I. Helsinki 1994. 66 s.
- Suvaitsevaan Suomeen.** Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan (PAKSI) toimintaohjelma rasismia ja muukalaisvihamielisyyttä vastaan. Helsinki 1994. 20 s.

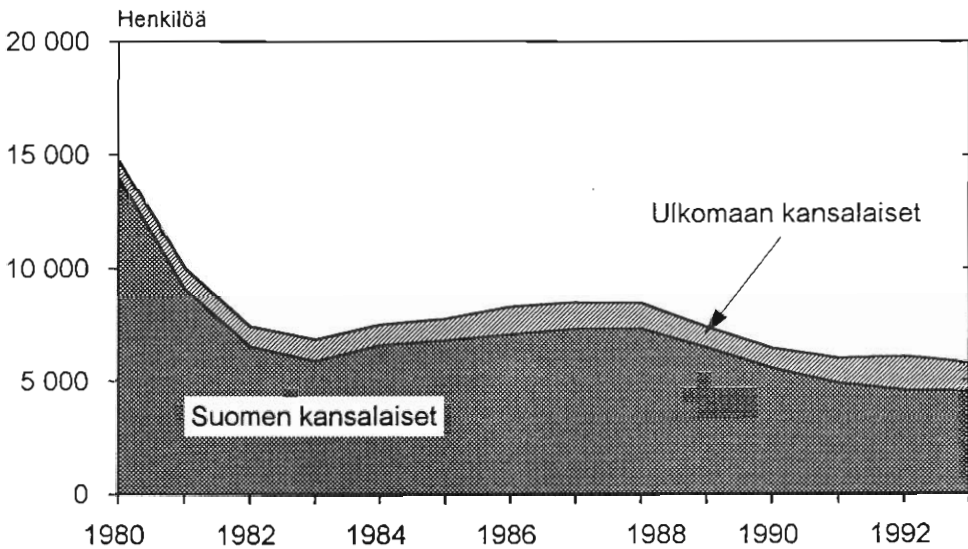
Tilastoja kuvioina

Maahanmuutto 1980-93

*Vuosi 1993 ennakkotieto

Maastamuutto 1980-93

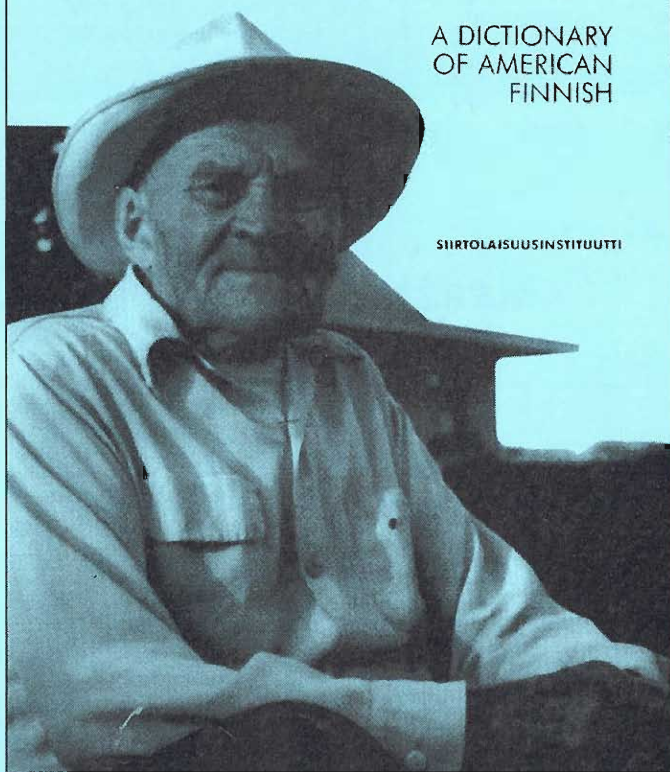
*Vuosi 1993 ennakkotieto

"Tien sivu oli luusi, se troki ajo sinne kolsiin..."

"Hänti sanapuuki"
*sidottu, 329-sivuinen, upeasti kuvitettu
lahjaksi tai omaan käyttöön!*

AMERIKANSUOMEN
PERTTI
VIRTARANTA **SANAKIRJA**

A DICTIONARY
OF AMERICAN
FINNISH

SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI

Suoramyyntihinta FIM 200/USD 50.00

Tilaukset: Siirtolaisuusinstituutti, Piispankatu 3, 20500 Turku
puh. 921-23 17 536, fax 921-23 33 460